

Mijn geld. Goed Geweten?

Een onderzoek naar de financiële banden
tussen banken en wapenproducenten

Inhoudstafel

Hoofdstuk 1: Inleiding	p 03
Hoofdstuk 2: Enkele wapenproducenten en hun financiers	p 08
2.1. Mecar	p 08
2.1.1. Bedrijfsprofiel Mecar	p 08
2.1.2. De links tussen Mecar en de banken	p 10
2.2. Barco	p 11
2.2.1. Bedrijfsprofiel Barco	p 11
2.2.2. de links tussen Barco en de banken	p 12
2.3. Andere internationale wapenproducenten	p 13
2.3.1. Korte bespreking van de 9 internationale wapenproducenten	p 13
2.3.2. Bespreking van de financiële linken	p 18
Hoofdstuk 3: Het militaire profiel van de banken	p 20
3.1. Fortis	p 21
3.2. ING	p 23
3.3. Dexia	p 25
3.4. KBC	p 27
3.5. AXA	p 29
Hoofdstuk 4: Not in my name! Not with my Money!	p 31
4.1. De campagne-eisen	p 31
4.1.1. Banken moeten hun steun aan wapens stopzetten	p 31
4.1.2. Banken moeten hun kaarten op tafel leggen	p 31
4.1.3. De overheid moet transparantie afdwingen	p 32
4.2. Actiemiddelen voor bankklanten	p 32
4.2.1. Kiezen voor duurzame financiële alternatieven	p 33
4.2.2. Onze campagne ondersteunen	p 33
Hoofdstuk 5: Vredevol bankieren in België?	p 34
5.1. Duurzaam sparen	p 34
5.2. Duurzaam beleggen	p 35
5.3. Duurzaam investeren	p 37
5.4. Conclusie	p 38
Hoofdstuk 6: Besluit	p 39

Hoofdstuk 1

Inleiding

Een massa mensen kwam in het voorjaar op straat met de eis de oorlog tegen Irak stop te zetten. Allemaal mensen die vinden dat conflicten, meningsverschillen, economische krachtmetingen, ... best niet beslecht worden via wapengekletter. Mensen die niet willen dat de keiharde taal van de militaire oorlogslogica regeert in onze wereld.

Het motto van deze massabetogingen kan herleid worden tot de slogan 'Not in my name!' Op allerlei manieren gaven mensen duidelijk de boodschap dat de oorlog niet in hun naam mag gestreden worden.

Wij vroegen ons af of die mensen ook kan gegarandeerd worden dat hun geld niet gebruikt wordt om de wapenindustrie (en dus ook de oorlogen die met deze wapens gevoerd worden) te steunen. Geld dat op onze spaarboekjes staat of dat wij beleggen, blijf immers niet op de bank staan, maar wordt onder andere gebruikt om bedrijven mee te financieren, of aandelen van die bedrijven mee op te kopen.

Misschien liep je wel met een 'not in my name' petje in een betoging, maar werd ondertussen met jouw geld de Belgische en internationale wapenindustrie gefinancierd.

Immers, terwijl Minister Michel officieel een anti-oorlogsretoriek beleed, werden wapensystemen van Barco en Mecar 'made in Belgium' ingezet door de VS in de oorlog tegen Irak. Wist je overigens dat de VS in 2002 de voornaamste wapenklant van de Belgische wapenindustrie was?¹

Het onderzoek

Netwerk ging op onderzoek uit. In eerste instantie werden de banken gevraagd welke regels zij hebben omtrent het financieren van wapenproducenten. De antwoorden waren verschillend: van totale windstilte tot een opsomming van uitsluitingscriteria (activiteiten die een bank echt niet financiert).

Aangezien de banken weinig of geen concrete informatie wensten te leveren (een lijst van gefinancierde bedrijven openbaar maken, was duidelijk niet aan de orde), kwam er dan ook wat speurwerk aan te pas. In dit dossier worden de antwoorden van de banken naast onze onderzoeksresultaten geplaatst.

Dit dossier is alleszins geen allesomvattende studie van alle financiële banden tussen de in België actieve banken en de wapenproducenten. Voor dit onderzoek maakten wij een selectie. Zo bekeken

¹Rapport van de regering aan het parlement over de toepassing van de wapenwet van 1 januari tot 31 december 2002; <http://www.diplomatie.be/nl/pdf/verslag%20aan%20het%20parlement%202003%20-%20nederlands.pdf> Let op! De tabel met de uitvoervergunningen ontbreekt op deze website. Maar deze tabel vindt u wel terug op <http://www.vredesactie.be/pdf/uitvoervergunningen2002.PDF>

we enkel de vijf grootste bankgroepen actief in België, nl. Fortis, ING, Dexia, KBC en AXA, ook wel 'the big five' genoemd. En van deze banken bekeken we ten gronde hun banden met 9 grote internationale wapenproducenten en twee Belgische. In België kozen we één bedrijf in Wallonië (Mecar) en één in Vlaanderen (Barco). Onze bankwereld is immers niet geregionaliseerd en investeert in beide landsdelen.

De resultaten liegen er niet om, en sterken onze vermoedens. De vijf bovengenoemde banken zijn in meerdere gevallen betrokken bij financieringen van de onderzochte wapenbedrijven. Hiermee is duidelijk aangetoond dat de bankwereld er op zich niet vies van is om financiële banden te slaan met de wapenproducenten. En dat met jouw en mijn geld. Tijd dus om hen op de vingers te tikken!

Maar eerst laten we Mich Crols van Forum voor Vredesactie aan het woord. Hij bespreekt de stand van zaken in de internationale wapenproductie.

Wapenproductie in de lift (een bijdrage van Mich Crols)

In België zit de wapenproductie momenteel terug in de lift². Af en toe drijft er dan een schandaal boven water, denken we maar in België aan de FN-levering van MINIMI's aan het Nepalese koninkrijk³, een land in burgeroorlog, of de MECAR-leveringen van tankmunitie met verhoogde penetratiegraad aan het Midden-Oosten en Noord-Afrika.⁴ Maar dit is maar het topje van de ijsberg. De meeste schandalen komen nooit boven water, omdat bijna geen enkele overheid openbaarheid van bestuur kent als het over wapenhandel gaat. Uit de vage jaarrapporten van de Belgische overheid leren we dat België ook wapens uitvoert naar conflictgebieden als Algerije, Afghanistan, Filippijnen, India, Israël en Turkije.⁵ Massaal veel lichte wapens (van pistolen over zware machiegeweren tot mortieren met een kaliber van minder dan 100mm) worden dan weer uitgevoerd naar landen met ernstige mensenrechtenschendingen, dikwijls zelfs landen waar buitengerechtigde executies plaatsvinden, zoals de Dominicaanse Republiek of Ecuador.⁶ Maar over welke wapens het precies gaat, over hoeveel wapens, voor welke dienst ze bestemd zijn, door wie ze geproduceerd worden... Daar hebben we het raden naar.

Toch zijn bijvoorbeeld lichte wapens net de wapens bij uitstek die gebruikt worden voor ernstige mensenrechtenschendingen. Tussen 1945 en 2000 werden er niet minder dan 347 miljoen lichte wapens legaal geproduceerd. Legaal zijn er nu een 550 miljoen lichte wapens in omloop. Dat is één

²In 2002 was de waarde van de exportvergunningen 35% hoger dan in 2001. Bron: zie voetnoot 1

³Minimi's voor Nepal. Dossier van het Forum voor Vredesactie, Sept-Dec 2002;

<http://www.vredesactie.be/list.php?lang=nl&dossier=11>

⁴Persbericht van Allied Defense Group van 22 mei 2003.

http://www.allieddefensegroup.com/investor_news.html Zie ook voor een analyse het persbericht van het Forum voor Vredesactie van 27 mei 2003: "Mysterieuze nieuwe klanten voor munitie van MECAR?", <http://www.vredesactie.be/view.php?lang=nl&artikel=212>

⁵Deze informatie vindt u in de wapenrapporten van de Belgische overheden. Het wapenrapport van 2001 vindt u op de website van Buitenlandse Zaken: www.diplobel.org/press/info/infodetails.asp?ID=287. Let op: op deze website ontbreekt de tabel met een overzicht van de vergunningen! Deze lijst met een overzicht van de vergunningen vindt u wel op de website van het Forum voor Vredesactie: www.vredesactie.be/pdf/vergunn_2001_3.PDF (pdf file) Een uitgebreide analyse van de Belgische wapenhandel in 2001 vindt u in een dossier van het Forum voor Vredesactie van November 2002; <http://www.vredesactie.be/list.php?lang=nl&dossier=4>

⁶zie noot 5

wapen per 11 aardbewoners. De helft van deze lichte wapens is privé-bezit.⁷ Schattingen van het illegale wapenbezit zijn onmogelijk. Maar met ons geld op de bank wordt alleszins nog verder geïnvesteerd in de productie van deze en andere wapens.

Zo voert België ook massaal lichte en zware wapens uit naar dictaturen zoals Saoedi-Arabië, Brunei, Koeweit, Verenigde Arabische Emiraten, ... Saoedi-Arabië bijvoorbeeld wordt massaal bevoorrad door het Belgische bedrijf Mecar dat verder in dit dossier besproken wordt. Ook hier geldt dat we niet precies weten over welke wapens het gaat, maar dat deze gebruikt worden voor het instandhouden van de diverse dictaturen lijkt geen twijfel.

Maar niet alleen de Belgische uitvoer baart ons zorgen. Ook internationaal floreert de business immers terug. Als we alle wapenuitvoer over de hele wereld in beschouwing nemen, blijkt dat in de TOP-20 van landen die wapens aankochten in de periode 1996-2000 heel wat (potentiële) conflictgebieden zitten⁸. Taiwan voert de lijst aan, verder is er Turkije (3), Zuid-Korea (4), China (5), India (6), Israël (11) en Pakistan (13). Ook landen met ernstige mensenrechtenschendingen of dictaturen staan hoog in de lijst: Saoedi-Arabië (2), Verenigde Arabische Emiraten (10), Koeweit (14), ...

Ondanks min of meer strenge wapenwetten, ondanks een Europese gedragscode voor wapenhandel, worden de ergste dictators en de zwaarste mensenrechtenschenders door Westerse staten van wapens voorzien. Het land dat zo onderhand de meeste oorlogen voert, de VS, vind je in deze lijst niet terug, omdat de VS de meeste wapens zelf produceert. Zo produceert het Amerikaanse bedrijf Alliant Techsystems – een bedrijf uit de wereldwijde top 10 van wapenproducenten - - zowat alle munitie voor lichte wapens van het Amerikaanse leger.⁹ Drie van de 5 onderzochte banken in dit dossier hebben aandelen van dat bedrijf.

Het klopt natuurlijk wel dat er VN-embargo's zijn, landen waar overheden geen wapenexportvergunningen voor mogen afleveren. Maar wapens, éénmaal geproduceerd en verhandeld op legale basis, vinden via slinkse wegen altijd wel hun weg naar conflictgebieden. Daar zorgen de zogenaamde 'brokers' voor, legale of illegale doorverkopers van vooral lichte wapens. Ooit op legale wijze geproduceerd dankzij investeringen met –wie weet – jouw geld, vinden wapens via corrupte ambtenaren en via omkoping van allerlei instanties hun weg naar slagvelden over heel de wereld.

Maar banken investeren zeker niet alleen in bedrijven die geweren, mitrailleurs of mortieren produceren en verkopen aan arme landen met (potentiële) gewapende conflicten. In hun aandelenportefeuille zitten ook producenten van hoogtechnologische wapensystemen, zoals de Amerikaanse giganten Boeing en Lockheed Martin, die de hele kapitaalcrachtige wereld van gesofisticeerd wapentuig voorzien. Daarnaast zit ook de Europese wapengigant EADS in de portefeuille van de onderzochte banken. EADS is nr. 7 in de wereld en producent van groot wapentuig zoals kernwapens voor de Franse overheid, gevechtsvliegtuigen, gevechtshelikopters en allerhande raketten.¹⁰ Of ook het Belgische Barco, producent van beeldschermen voor gevechtsvliegtuigen of gevechtshelikopters. Barco kende tussen 1999 en 2002 een stijging van hun militaire omzet met 400% (!)¹¹ EADS verwacht de komende drie jaar een stijging van hun militaire productie met maar liefst 60%;¹² Een belangrijke reden hiervoor is dat de Europese staten een efficiënte Europese interventiemacht wensen uit te bouwen.

Men wil ons immers doen geloven dat deze nieuwe militaire middelen nodig zijn voor het handhaven en afdwingen van vrede, ook buiten de grenzen van Europa. In werkelijkheid zullen in de

⁷ *Small Arms Survey 2001: Profiling the Problem*, Oxford University Press, 2001

⁸ *SIPRI Yearbook 2001*, Stockholm International Peace Research Institute, June 2001

⁹ *The Price of Freedom in Iraq and Power in Washington*, Ceara Donnelley and William D. Hartung, August 2003, <http://www.worldpolicy.org/projects/arms/updates/081203.html>

¹⁰ Informatie van de website van het bedrijf: www.eads.net. Zie voor een analyse het kritisch aandeelhoudersrapport van EADS van de ethische aandeelhouders van EADS, maart 2002; <http://www.vredesactie.be/list.php?lang=nl&dossier=9>

¹¹ *Cijfers afgeleid uit de verslagen van de Algemene Vergaderingen van Barco van 2000 en 2003. Zie voor een analyse het persbericht van het Forum voor Vredesactie van 14 mei 2003: "Kritische aandeelhouders nemen Barco onder vuur."*, <http://www.vredesactie.be/view.php?lang=nl&artikel=191>

¹² *Reference Document van EADS 2002*, p 173, <http://www.finance.eads.net/docref02uk.pdf>

toekomst de Europese belangen ook 'manu militari' verdedigd worden. Laten we daarbij vooral niet vergeten dat de Europese Unie zelf aan de basis ligt van heel wat gewapende conflicten, doordat haar welvaart voor een groot deel teert op oneerlijke Noord-Zuidverhoudingen, en doordat de landen van de EU op grote schaal wapens exporteren, direct of indirect, naar landen met potentiële conflicten. EU of haar lidstaten zullen dus zelden of nooit neutrale partners in een gewapend conflict zijn. Irak bijvoorbeeld werd in de jaren '80 massaal bevoorrad door Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Italië en Duitsland met hoogtechnologisch wapenmateriaal. Ook België leverde wapensystemen aan Irak.¹³ Het Verenigd Koninkrijk leverde wapens en training aan het Indonesisch leger (onder andere Hawk gevechtsvliegtuigen), waardoor de volkerenmoord in Oost-Timor mee mogelijk werd gemaakt.¹⁴ Eén derde van alle Timorezen liet hierbij het leven. Het VK gaf ook vergunningen voor de levering van reserveonderdelen voor de Hawk gevechtsvliegtuigen van Zimbabwe.¹⁵ De Hawk is een product van BAE Systems dat door Zimbabwe ingezet werd in de oorlog in de Democratische Republiek Congo, een oorlog waarin ondertussen naar schatting drie miljoen mensen het leven lieten. Alle onderzochte banken hebben aandelen van BAE Systems in hun bezit.

De Europese lidstaten slijten ook met alle mogelijke middelen hun wapens aan ontwikkelingslanden die dit geld beter zouden investeren in gezondheidszorg of de lokale economie. De handel van wapens naar ontwikkelingslanden overtreft de handel naar de ontwikkelde landen. In het jaar 2000 waren de landen van het Zuiden de bestemming voor niet minder dan 67.7% van de waarde van alle uitvoer.¹⁶ In sommige Afrikaanse landen wordt meer dan 20% van de overheidsuitgaven besteed aan de aankoop van wapentuig. Zuid-Afrika, zeker niet het armste land van het zuiden, maar wel een land met zware financiële en sociale problemen, en een AIDS-catastrofe, is één van de gigantische wapenconsumenten van het Zuiden. In 1999 kondigde de president Thabo Mbeki aan dat Zuid-Afrika 6 miljard dollar zou investeren in de bewapening van het Zuid-Afrikaanse leger. Dat betekende in 1999 tien maal (!) het bedrag dat opzij gezet werd om AIDS/HIV te bestrijden.¹⁷ Ondertussen daalde de Zuid-Afrikaanse munt, de Rand, zo sterk in waarde dat de kostprijs van het wapentuig bijna verdubbelde. Het gaat hier onder andere om de aankoop van gevechtsvliegtuigen van BAE Systems en raketten en radars van EADS. EADS kon deze deal winnen door Mercedes wagens aan sterke reductieprijsen aan te bieden aan Zuid-Afrikaanse ambtenaren. Daimler Chrysler, de producent van Mercedes wagens, is een belangrijke aandeelhouder van EADS.¹⁸ Ook andere bedrijven gebruiken malafide praktijken om Zuid-Afrika te overtuigen van hun producten.

Denk vooral niet dat al die interventies en oorlogen tegenwoordig proper zijn of in de toekomst proper zullen worden. Wellicht de allerafschuwelijkste eufemistische uitdrukking ooit heet 'collateral damage', in het Nederlands 'randschade'. Het gaat hier om duizenden onschuldige burgerslachtoffers, kinderen die op landmijnen trappen, of die spelen met onontpofte resten van clusterbommen, of een ezelkaravaan die aanzien wordt als schuilplaats voor Saddam, vluchtelingen die gebombardeed worden omdat ze aanzien worden als soldaten, ... Van iedere tien oorlogsslachtoffers waren in de jaren '90 gemiddeld 9 burgers.¹⁹ Nog nooit in de hele menselijke geschiedenis vielen zoveel burgerslachtoffers bij oorlogen als nu. En het gaat hier niet alleen om burgerslachtoffers in

¹³ Informatie uit het Rapport "The Poison Gas Connection" van het Simon Wiesenthal Center (<http://www.wiesenthal.com/social/pdf/index.cfm?itemID=7377>). Hieruit blijkt dat niet minder dan 8 Belgische bedrijven onderdelen en productiecapaciteit leverden aan Irak voor zowel chemische wapens en fabrieken als voor het zogenaamde 'supergun' dat ook nucleaire landingen kon dragen.

¹⁴ BAE Systems, A Corporate Profile, Corporate Watch UK, June 2002; <http://www.corporatewatch.org.uk/profiles/bae/bae1.htm>

¹⁵ idem als voetnoot 14

¹⁶ Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 1993-2000, Richard F. Grimmitt, Congressional Research Service Report for Congress, August 2001; <http://www.clw.org/atop/grimmitt2001.html>

¹⁷ Politics and Principles, Chris Mc Greal, January 7, 2002, The Guardian; <http://www.theguardian.co.uk/armstrade/story/0,10674,628655,00.html>

¹⁸ Arms Firm supplied Cars to ANC officials, Chris Mc Greal, April 9, 2001, The Guardian; <http://www.guardian.co.uk/Archive/Article/0,4273,4167519,00.html>

¹⁹ The Impact of Armed Conflict on Children. United Nations Report by Graça Machel; <http://www.unicef.org/graca/>

schimmige Afrikaanse oorlogen. De zogenaamde slimme bommen van Boeing – alle onderzochte banken zijn hier aandeelhouder van – zijn wel bekend om het missen van hun doelen, zowel in de oorlogen tegen Servië, tegen de Taliban in Afghanistan, of tegen Saddam in Irak²⁰.

Op voorhand kunnen we natuurlijk nooit uitsluiten dat er misschien toch ergens in de toekomst een situatie zal zijn waarin het gebruik van oorlogsgeweld meer oorlogsgeweld of humanitaire catastrofes kan voorkomen. Vraag is of we voor die ene situatie vele miljarden moeten pompen in een militair apparaat, geld dat volgens de Economisten voor Wapenvermindering (ECAAR) ruimschoots volstaat voor conflictpreventie, inclusief de honger uit de wereld helpen en de schuldenlast afbouwen, terwijl anderzijds het militair apparaat en de er nauw mee vervlochten wapenindustrie zelf geweldgenererend zijn.²¹

Het Verenigd Koninkrijk kocht in de zomer van 2003 zes honderd FN Minimi-machinegeweren om er de Britse strijdkrachten in Irak mee te bewapenen.

Eerder vonden dezelfde Minimi's hun weg naar het strijdtoneel in Nepal en de Filipijnen.

Wij willen echter dat ons geld gebruikt wordt voor politieke oplossingen en echte geweldpreventie. Echte geweldpreventie vraagt een investering in duurzame ontwikkeling die aandacht heeft voor de menselijke veiligheid. Dat wil zeggen dat we de maatschappij zo willen zien ontwikkelen dat er economische, politieke, persoonlijke veiligheid wordt

gerealiseerd voor iedere wereldburger, gekoppeld aan milieu-, gezondheid- en voedselveiligheid evenals veiligheid voor de gemeenschap. In plaats van het militair-industriële complex te ondersteunen, zou onze overheid en de Europese overheid zich moeten toespitsen om als bemiddelaar op te treden in conflicten. Op lange termijn betekent dit onder meer geld investeren in het zoeken naar remedies voor allerlei ziektes, geld investeren in het oprichten van educatieve programma's gericht op het wegwerken van analfabetisme, geld investeren in waterpompen en programma's om watervervuiling en grondverziltiging tegen te gaan zodat oorlogen om water voorkomen kunnen worden. Hongersnood heeft dan weer een duidelijke relatie met de interne Europese landbouwpolitiek. In plaats van de allerarmste ontwikkelingslanden onze wapens te laten kopen, moeten we ze aanmoedigen dat geld te gebruiken voor hun eigen ontwikkeling.

Maar de Europese militaire opbouw en de militaire proliferatie elders in de wereld gaan ondertussen gewoon door, met investeringen van onze banken in militaire productie. En dat dus met ons geld.

²⁰ De zogenaamde JDAM precisiebommen zouden volgens de VS luchtmacht zelf ongeveer een foutpercentage van 2% kennen (mechanische of elektronische fouten). Dat wil zeggen dat van de 8000 JDAM's op Irak er minstens 160 verkeerd terecht kwamen.

"During the Kosovo war, a JDAM bomb killed several people inside the Chinese embassy in Belgrade, triggering a diplomatic dispute. Military experts blame intelligence reports that mistakenly targeted the embassy, not JDAM. In Afghanistan, a JDAM bomb killed three U.S. soldiers and wounded 20 others in December 2001. Again, military experts say the cause was human error: The wrong coordinates were programmed in." Uit: ARMS TRADE RESOURCE CENTER, UPDATE: April 4, 2003, <http://www.worldpolicy.org/projects/arms/updates/040403.html>

De JDAMs die correct neerkomen maken natuurlijk ook nog zijdelingse schade, toevallige passanten edm.

²¹ Jaarlijks is volgens de Wereldvoedselorganisatie 24 miljard dollar nodig om de honger te bestrijden. Alleen al de Amerikaanse uitgaven voor defensie bedragen zowat 350 miljard dollar, Statement of the Director-General of the FAO, New York, 1 July 2002; <http://www.fao.org/english/dg/2002/newyork0107.htm>

Hoofdstuk 2

Enkele wapenproducenten en hun financiers

2.1. Mecar

2.1.1. Bedrijfsprofiel MECAR ^{22 23 24 25 26 27}

Structuur

Mecar S.A. is een gekende Belgische munitiefabrikant. Mecar is een dochteronderneming van Allied Defense Group (ADG).

ADG is een beursgenoteerde holdingmaatschappij voor een aantal Belgische en Amerikaanse bedrijven die verschillende hoogwaardige technologische producten aan de defensie- en beveiligingsindustrie leveren. In 2002 realiseerde ADG een omzet van 130.9 miljoen \$ (een groei van 35% t.o.v. 2001).

Mecar is veruit het belangrijkste bedrijf binnen ADG. De hoofdbrok van de omzet van ADG, meer bepaald 73% in 2002, wordt immers gegenereerd door Mecar. Mecar is gevestigd in Petit-Roexlès-Nivelles (België), en haalde in 2002 een omzet van 95.3 miljoen \$.

Productie

Mecar produceert een gamma aan munitiepatronen en granaten van middelgroot tot groot kaliber, voornamelijk voor artillerie, mortieren, tanks en lichte pantservoertuigen.

Mecar ontwikkelde bovendien in samenwerking met Cockerill Mechanical Industries een anti-tankwapen.

Ook munitie voor lichte wapens behoort tot het gamma. Met name de 'Universal Bullet Trap (BTU)'. Deze BTU is een systeem dat kan worden aangebouwd op elke bestaande stalen munitie (7.62 mm en 5.56 mm) en op de munitie van de M-16 mitrailleur. Dit systeem verhoogt de snelheid van het projectiel.

²²<http://www.allieddefensegroup.com> (bezoekt augustus 2003)

²³<http://www.army-technology.com/contractors/ammunition/mecar/index.html> (bezoekt augustus 2003)

²⁴Allied Defense Group, Quarterly Report to the United States Securities and Exchange Commission, FORM 10-Q, August 2002

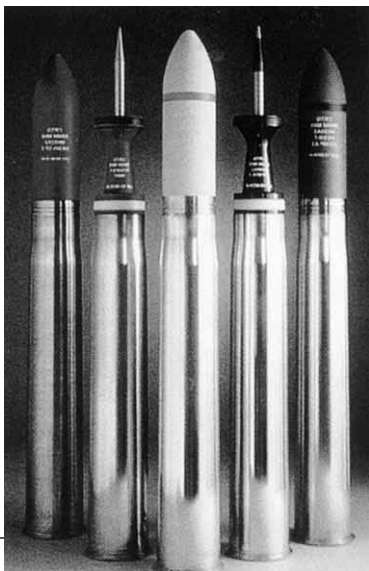
²⁵Allied Defense Group, Annual Report to the United States Securities and Exchange Commission, FORM 10-K, March 2003

²⁶Allied Defense Group, Prospectus as filed with the United States Securities and Exchange Commission, Amendment No.1 to Form S-3, February 2003

²⁷Allied Defense Group, Quarterly Report to the United States Securities and Exchange Commission, FORM 10-Q, August 2003

Mecar produceert verschillende 'bullet trap granaten' met inbegrip van fragmentatie-, antipersoons-, en pantserdoorborende munitie. Ook de M72 fragmentatiehandgranaat wordt gefabriceerd door Mecar.

Het Belgische bedrijf Mecar produceert APFSDS-T munitie, munitie met verhoogde penetratiecapaciteit en een verdrievoudigd bereik. Dit soort munitie vindt ruim zijn weg naar potentiële conflictgebieden in Noord-Afrika en het Midden-Oosten.

Algemeen kan wel gesteld worden dat Mecar zich met zijn productengamma aardig aanpast aan de veranderende eisen op de militaire markt. Zo past bijvoorbeeld hun 'munitie met verhoogde penetratiegraad' naadloos aan bij de strategie van 'snelle interventie', waarbij de bewapening en munitie in functie staan van een snelle uitschakeling van de tegenstander.

Financiën

Mecar heeft de vorige jaren mooie winstcijfers kunnen voorleggen: 12,7 miljoen \$ in 2000, 17,4 miljoen \$ in 2001 en 12,7 miljoen \$ in 2002. Er werken 50 bedienden, 265 arbeiders en 2 technische consultants.

De laatste jaren bestond het grootste deel van de omzet uit leveringen aan Saoedi-Arabië, deels betaald uit het Amerikaanse programma voor militaire steun aan het buitenland (FMS). Dit is een systeem waarbij het Ministerie van Defensie optreedt als tussenpersoon, dus de wapens opkoopt en doorverkoopt aan de eigenlijke koper. De VS voorziet dan ook in onderhoud en in de opleiding in het ontvangende land.

Het jaar 2003 lijkt werkelijk een gloriejaar te worden. Mecar heeft in 2003 reeds uitgebreid gepronkt met grote contracten die binnengehaald zijn. Vooral de nieuwe 90mm-munitie lijkt een absoluut verkoopsucces te worden. Zo werd in maart een FMS-contract voor 3 jaar (via de Verenigde Staten geleverd aan een ander land) voor 130 miljoen \$ bekendgemaakt. Het betreft hier één van Mecars belangrijkste klanten. Dit contract is groter dan de volledige omzet van 2002.

Bovendien heeft Mecar dit jaar zijn eerste contract binnengehaald bij het Amerikaans leger. Het betreft een meerjarencontract van 28.4 miljoen \$ voor munitie en munitietechnologie voor een Amerikaanse tank, de Stryker MGS.

Maar de rij van binnengehaalde contracten is lang: 5.1 miljoen \$ bij één van de beste NAVO-klanten, 4.7 miljoen \$ bij een nieuwe Noord-Afrikaanse klant, 2.7 miljoen \$ aan een niet-traditionele klant in het Midden-Oosten, 6.8 miljoen \$ aan een Zuid-Amerikaanse klant,.....

Wie zijn de klanten van Mecar?

De omzet van ADG van 2002 is als volgt geografisch verdeeld:

Klant	Omzet 2002 (in \$)	Percentage van totale omzet (in %)
Saoedi-Arabië	44.729.894	34.17
USA (inclusief FMS voor Saoedi-Arabië)	55.454.869	42.37
België	16.372.624	12.51
Canada	364.518	0.28
Frankrijk	3.968.900	3.03
Andere	9.957.012	7.6
Totaal	130.865.817	

De belangrijkste klanten van Mecar zijn 2 Saoedi-Arabische instanties, en de Belgische overheid

2.1.2. De links tussen Mecar en de banken

Een heel belangrijke kredietfaciliteit

In maart 2002 werden verschillende kredietfaciliteiten van Mecar (die dateerden uit de jaren '90) bij verschillende banken samengevoegd in één contract. Deze kredietfaciliteit werd tevens verhoogd tot 49.4 miljoen EURO en geldt voor onbepaalde duur. De vernieuwde kredietfaciliteit verhoogde vanaf 2002 de kredietcapaciteit van Mecar met meer dan 22 miljoen EURO.

Het belang van deze kredietfaciliteit voor Mecar is niet te onderschatten. In een persbericht van 20 maart 2002 spreekt J.H. Binford Peay III van een mijlpaal in het bestaan van Mecar. (Mr. Peay is niet zomaar iemand: hij is een oud-generaal die voorzitter en CEO is van Allied Defense Group, het overkoepelende moederbedrijf van Mecar). Nog volgens Peay heeft Mecar nooit tevoren kunnen genieten van dergelijke 'duurzame' financiële ondersteuning.²⁸

Deze kredietfaciliteit is van levensbelang voor het slagen van de groeistrategie van Mecar. Wil Mecar immers grote internationale opdrachten verwerven dan moet zij flexibel kunnen beschikken over ruime kredietfaciliteiten voor werkkapitaal, betalingsgaranties en dergelijke meer.²⁹

Het banksyndicaat wordt geleid door CBC Banque (een Waalse dochteronderneming van de KBC Groep) en bestaat uit volgende banken (bedragen zijn maximum kredietbedragen die Mecar bij deze banken kan opnemen)³⁰:

CBC Banque (dochter van KBC)	België	10.65 miljoen EURO
Commerzbank	Duitsland	10.65 miljoen EURO
Deutsche Bank	Duitsland	10.65 miljoen EURO
Fortis Bank	België	10.65 miljoen EURO
Wafabank	Marokko	6.80 miljoen EURO

Er is geen enkele twijfel mogelijk over het feit dat de banken heel goed op de hoogte zijn van de explosieve activiteiten van Mecar. De kredietovereenkomst vermeldt zelfs dat de lener (Mecar) ten allen tijde moet handelen in overeenstemming met de reglementeringen m.b.t. import, export en transit van wapens, munitie, militair materiaal en verwante technologieën. Bij een overtreding hebben de banken de mogelijkheid de onmiddellijke terugbetaling van hun krediet te eisen!

Een lening om wapenfabrieken te bouwen.³¹

In 1986 ging Mecar een belangrijke lening aan voor de bouw van haar fabrieken en haar administratieve gebouwen. Deze lening werd nog eens aangepast in 1994. Eind 2002 moest nog 987.494 \$ van deze lening terugbetaald worden. De lening loopt af in januari 2004. Deze lening loopt bij **Fortis Bank**.³²

Een belangrijke aandeelhouder:

Tot de 10 grootste institutionele aandeelhouders van Allied Defense Group behoort AXA Financial Inc., een dochteronderneming van **AXA**³³. Axa Financial bezat eind 2002 een belang van 2.6% in Allied Defense Group ter waarde van 2.2 miljoen \$ (144.570 aandelen)³⁴.

²⁸Persbericht Allied Defense Group 20 maart 2002, *Allied Research Corporation Announces New \$44 Million Long-Term Credit Facility*

²⁹Allied Defense Group, *Annual Report to the United States Securities and Exchange Commission, FORM 10-K, March 2003, p. 5 en 15-16*

³⁰De kredietovereenkomst (het contract) tussen Mecar en het banksyndicaat

³¹Allied Defense Group, *Annual Report to the United States Securities and Exchange Commission, FORM 10-K, March 2003, p. 16*

³²bevestigd door Charles A. Hasper, Chief Financial Officer & Treasurer, Allied Defense Group, per e-mail op 9 juli 2003

³³website Wall Street Journal (www.wsj.com), bezocht in april 2003

³⁴shareworld databank, bezocht in april 2003

Financiële wereld en leger hand in hand³⁵

Allied Defense Group (ADG), het moederbedrijf van Mecar, is blijkbaar een bedrijf waar financiers en oude Amerikaanse legeroversten het goed met elkaar kunnen vinden.

Zo zijn alle grote aandeelhouders van ADG financiële groepen zijn: Bricoleur Capital Management, 8.9%; FMR Corp, 8.4%; Dimensional Fund Advisors Inc., 5.4%; Riverview Group, 5.0%.

ADG heeft dus zware financiële banden met sommige financiële spelers op de internationale markten.

De managers en directeurs van ADG hebben samen ook 6.7% van de aandelen in handen. Blijkt dat de raad van beheer en het management van ADG voor het grootste gedeelte uit Amerikaanse generaals op rust bestaat.

2.2. Barco

2.2.1. Bedrijfsprofiel Barco

Barco is een Belgische multinational, die ooit startte als zuiver civiel bedrijf dat radiotoestellen en later ook televisietoestellen assembleerde. Sinds het begin van de jaren '80 is Barco omgeschakeld tot een hoogtechnologisch bedrijf dat vooral projectoren en beeldschermen produceert (zelf spreken ze graag van visualisatieoplossingen).

Een groeiend aandeel van deze hoogtechnologische producten maakt Barco voor de militaire sector. Op de Algemene Vergadering van Barco van 14 mei 2003 antwoordde Luc Vandenbroucke, de 'president' van Barcoview, dat de militaire productie van Barco zich uitsluitend bevindt in de afdeling Barcoview (100% dochter van Barco). Hij stelde tevens dat de militaire omzet in 2002 14% van de totale omzet van Barco bedroeg. Omgerekend betekent dit ongeveer 93.665.600 EURO.³⁶

De militaire productie bestaat vooral uit robuuste beeldschermen en grafische controllers voor allereerste militaire tuig. Deze beeldschermen zijn niet zomaar een afkooksel van de computerbeeldschermen die wij kennen. Integendeel deze beeldschermen zijn aangepast aan extreme (oorlogs)omstandigheden: ongevoelig voor vibraties, vochtigheid, slechte lichtomstandigheden, extreme temperaturen, elektromagnetische storingen ..... Deze beeldschermen worden dan ingezet in gevechtshelikopters, schietgeleidingssystemen voor duikboten, slagveldbewakingsradaren (o.a. voor de Belgische landmacht), F-16 gevechtsvliegtuigen, ...

Barco verdedigde zich lange tijd met de stelling dat deze Barco-onderdelen enkel geëxporteerd worden naar democratische landen die ze gebruikten voor hun eigen verdediging. Deze mythe werd echter reeds meermaals ontkracht door de feiten.

Zo werden heel wat militaire Barco-onderdelen gebruikt in de laatste oorlog van de Verenigde Staten tegen Irak. Barco-apparatuur bevond zich o.a. in de werkstations die de Tomahawk-raketten besturen die vanop schepen worden afgevuurd. Deze Tomahawks zijn 'dual-capable system', wat onder andere betekent dat ze ook met een nucleaire kop kunnen geladen worden.³⁷

Op 13 maart 2003 – 6 dagen voor de oorlog tegen Irak zal starten – verkondigt Barco trots dat hen een contract toegekend is voor de levering van een 'grote hoeveelheid' robuuste beeldschermen en

³⁵ Allied Defense Group, Annual Report to the United States Securities and Exchange Commission, FORM 10-K, March 2003, p. 21-22,25-26

³⁶ Algemene Vergadering van Barco, Kortrijk, 14 mei 2003

³⁷ Dit werd bevestigd op de Algemene Vergadering van Barco van 12 mei 1999 door toenmalige gedelegeerd bestuurder Van Damme. Zie ook voor een uitgebreide analyse: "Barco-wapensystemen ingezet door de VS en het VK in de oorlog tegen Irak", Magazine van het Forum voor Vredesactie nr. 220, mei-juni 2003, <http://www.vredesactie.be/view.php?lang=nl&artikel=190>

grafische 'controllers' voor de US NAVY Surface Search Radar (SSR) Program.³⁸ Dit soort radars vormde een essentieel onderdeel voor de oorlog van de VS tegen Irak, onontbeerlijk voor het detecteren van doelen in Irak. Het systeem is in elk VS-schip in de Golf ingebouwd. Terwijl burgers overal in de wereld de oorlog probeerden te voorkomen, draaide bij Barco de oorlogseconomie dus op volle toeren.

Maar Barco-apparatuur vindt ook probleemloos haar weg naar andere (en in sommige gevallen ondemocratische) regimes. Zo Levert Barco ook belangrijke apparatuur voor de BO-105 Eurocopter (een gevechtshelikopter). Deze helikopter wordt o.a. gebruikt door Bahrein, Brunei, Chili, Columbia, Indonesië, Irak, Sierra Leone, Soedan en Zuid-Korea³⁹.

Kortom: Barco heeft een mooie plaats veroverd in de wereld van de hoogtechnologische militaire industrie. En op de Algemene Vergadering van Barco werd niet onder stoelen of banken gestoken dat men zich verder op deze markt zou begeven.

2.2.2. De links tussen Barco en de banken

De onderzochte bankinstellingen bezitten de volgende aandelenpakketten in BARCO nv⁴⁰:

	Aantal aandelen	Belang in Barco	Waarde van het aandelenpakket*
KBC Groep	577.933 aandelen	4.66%	28.896.650 EURO
ING Groep	235.959 aandelen	1.90%	11.797.950 EURO
DEXIA Groep	88.048 aandelen	0.71%	4.402.400 EURO
Fortis Groep	80.369 aandelen	0.65%	4.018.450 EURO
AXA Groep	584 aandelen	0.00%	29.200 EURO
Totaal	982.893 aandelen	7.92%	49.144.650 EURO

* op 31/12/02 is de beurskapitalisatie 619.980.948 EURO voor 12.412.031 aandelen, wat een waarde van ongeveer 50 EURO per aandeel betekent.

Bovenstaande cijfers tonen aan dat de vijf onderzochte banken geen enkel probleem hebben met de militaire productie van Barco. Bij AXA groep is de link met Barco verwaarloosbaar klein. De andere 4 hebben toch belangrijke sommen geld belegd in Barco-aandelen. ING en zeker KBC hebben zelfs een vrij stevig aandelenpakket van Barco in handen.

Samen hebben de 5 bankgroepen 7.92% van Barco in handen. Om ethische redenen deze aandelen verkopen zou een niet onopgemerkte schok geven. (zeker als je weet dat slechts 67% van de aandelen voor het beurspubliek bestemd zijn, Barco heeft immers in de GIMV⁴¹ een stabiele aandeelhouder die 33% van de aandelen in handen heeft.) Alleen al een beslissing van KBC om Barco-aandelen niet meer aan te houden zou stevige repercussies hebben.

³⁸ "Barco awarded a \$6M contract from Raytheon Integrated Defense Systems to supply 20.1" rugged flat panel displays and graphic controllers for the US Navy AN/SPS-73 Surface Search Radar (SSR) Program", Barco-persbericht 13 maart 2003,

<http://www.barco.com/corporate/en/pressreleases/show.asp?index=774>

³⁹ "PAH-1 BO 105", FAS Military Analysis Network, September 1999, <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/ac/row/bo105.htm>

⁴⁰ Shareworld databank, bezocht in april 2003

⁴¹ Gewestelijke InvesteringsMaatschappij Vlaanderen

De huisbankier van Barco is BBL (inmiddels ING België). Dit betekent tevens dat heel veel betalingen van en naar Barco gebeuren via deze ING-rekening, ook de betalingen van militaire klanten⁴².

2.3. Andere internationale wapenproducenten

Wij onderzochten ook of de vijf bankgroepen aandelen aanhouden van de grote internationale wapenproducenten. Wij kozen 9 belangrijke internationale wapenproducenten uit en gingen op zoek.

Hieronder stellen we de 9 bedrijven heel kort voor en nadien tonen we aan dat alle vijf de banken in mindere of meerdere mate aandelen bezitten van deze bedrijven.

2.3.1. Korte bespreking van de 9 internationale wapenproducenten

Alliant Techsystems Hopkins (ATK)⁴³, een Amerikaans bedrijf, levert zowat alle munitie voor lichte wapens (van pistolen tot machinegeweren) van het Amerikaans leger, en zowat de helft van de munitie voor het zwaar geschut gebruikt in tanken en antitank wapensystemen van het Amerikaans leger. Alhoewel Alliant Techsystems minder goed gekend is dan bijvoorbeeld Boeing of Lockheed Martin, is het misschien wel het bedrijf dat het meest profiteert van de recente oorlogen van de VS, en van de oorlogen die nog zullen volgen door Bush's 'first strike' doctrine. Want oorlogsstrategieën kunnen veranderen, met gebruik van meer of minder vliegtuigen, maar soldaten zullen altijd munitie nodig hebben in tijden van oorlog. In 2002 kon het bedrijf dan ook een omzetstijging van 16% t.o.v. 2001 realiseren.⁴⁴

Naast munitie produceert ATK ook granaten met verarmd uranium, raketmotoren voor kernraketten, clusterbommen, mitrailleurs, allerlei raketlanceerders, raketten, ...

BAE Systems⁴⁵ is de nieuwe naam van British Aerospace (BAe). Het bedrijf heeft de grootste militaire omzet van alle wapenbedrijven in Europa en is wereldwijd de nummer 3. Hun grootste specialiteit is het opzetten van geïntegreerde systemen voor zowel defensie als ruimtevaart.

Daarnaast ontwerpt en produceert BAE Systems militaire vliegtuigen, militaire schepen en duikboten, torpedo's, ..., Samen met Lockheed Martin is BAE Systems het bedrijf dat de Joint Strike Fighter ontwerpt. In het Verenigd Koninkrijk is BAE SYSTEMS bekend om leveringen aan dictaturen en conflictregio's.

Zo gaf het Verenigd Koninkrijk in 1996 een vergunning voor de levering van 16 Hawk gevechtsvliegtuigen van BAE Systems voor het Indonesische leger, waardoor de volkerenmoord in Oost-Timor mee mogelijk werd gemaakt.⁴⁶ Eén derde van alle Timorezen liet hierbij het leven. In februari 2000 lekte via de krant 'The Guardian' uit dat een vergunning gegeven werd voor de levering van reserveonderdelen voor de Hawk gevechtsvliegtuigen van Zimbabwe, door Zimbabwe ingezet in de oorlog in de Democratische Republiek Congo⁴⁷. Een oorlog waar ondertussen naar schatting drie miljoen mensen het leven lieten.

Maar de belangrijkste klanten van BAE SYSTEMS zijn het Amerikaanse en Britse Ministerie van Defensie. Het zal dan ook niet verbazen dat BAE Systems-producten gretig gebruikt zijn tijdens de Golfoorlog.

⁴²Kredietrapport van Barco Nv, Graydon Nv, Brussel, 5 mei 2003

⁴³Website van het bedrijf: www.atk.com

⁴⁴De informatie over ATK komt hoofdzakelijk uit het artikel van Ceara Donnelley en William D. Hartung, "New Numbers: The Price of Freedom in Iraq and Power in Washington", August 2003, ARMS TRADE RESOURCE CENTRE, World Policy Institute, <http://www.worldpolicy.org/projects/arms/updates/081203.html>

⁴⁵Website van het bedrijf: www.baesystems.co.uk

⁴⁶BAE Systems, A Corporate Profile, Corporate Watch UK, June 2002, <http://www.corporatewatch.org.uk/profiles/bae/bae1.htm>

⁴⁷idem noot 46

Boeing⁴⁸ is de tweede belangrijkste leverancier van wapentuig voor het Pentagon (na Lockheed Martin). Het bedrijf levert allerhande oorlogsmateriaal; van informatietechnologie tot bommen en

"Boeing ontwierp dit onbemande gevechtsvliegtuig. Het Belgische bedrijf Barco sloot in Mei 2000 een contract af met Boeing voor de levering van BARCO C5 Consoles voor de bouw van dit wapensysteem.

gevechtsvliegtuigen. Bijvoorbeeld de B-52 bommenwerper die bekend werd door het gebruik in de Koreaanse oorlog, en eigenlijk ontwikkeld werd om kernbommen te droppen. Minder bekend is dat de B-52 ook in de operatie 'Iraqi Freedom' gebruikt werd. Bij de update van het vliegtuig werd het uitgerust met Boeings Joint Direct Attack Munitions, kortweg JDAM's kits. Een JDAM kit maakt van elke bom een zogenaamde slimme precisie-bom. De VS bestelde net voor de Irak-invasie in maart niet minder dan 230.000 JDAM kits voor een waarde van 378 miljoen dollar⁴⁹.

Boeing heeft ook een leidende rol in de opbouw van het Amerikaanse raketterschild (National Missile Defence System)⁵⁰

EADS⁵¹ ontstond in 2000 uit de fusie van drie militair gerichte ondernemingen: Deutsche Aerospace Agentur (DASA) uit Duitsland, Aerospatiale Matra uit Frankrijk en Construcciones Aeronauticas S.A. (CASA) uit Spanje.

Een vijfde van de productie van EADS is militair. Dat maakt EADS de tweede grootste wapenproducent in Europa, en de zevende wereldwijd. EADS maakt nucleaire raketten en is betrokken bij de ontwikkeling van raketafweersystemen, waaronder ook het fameuze raketterschild. EADS produceert verder gevechtsvliegtuigen (o.a. de Eurofighter), gevechtshelikopters, onbemande gevechtsvliegtuigen en tientallen verschillende soorten raketten. Last but not least neemt EADS deel aan het satelliet-navigatiesysteem Galileo, dat als doel heeft de effectiviteit van wapens op het slagveld te vergroten, onafhankelijk van het vergelijkbare Amerikaanse GPS-systeem (Global Position System)⁵².

Volgens EADS zijn haar klanten vooral te vinden in 'de Alliantie voor Vrede in Vrijheid', de waarborgers van een verantwoord gebruik van hoogtechnologische militaire luchtvaart⁵³. Een groot deel van de door EADS geproduceerde wapensystemen is inderdaad uiteindelijk bestemd voor Europese militaire 'peace-keeping' troepen: het zogenaamde interventieleger, hoewel ook heel wat wapens naar zeer twijfelachtige regimes geëxporteerd worden.

De laatste jaren heeft EADS wapens geleverd aan Turkije, Maleisië, Indonesië, Zuid-Korea, Taiwan, ...⁵⁴ EADS' Eurofighter (ook de Typhoon genoemd) is bedoeld om in de komende dertig jaar de helft van de wereldmarkt voor gevechtsvliegtuigen te veroveren⁵⁵. Dit is een doelbewuste poging

⁴⁸Website van het bedrijf: www.boeing.com

⁴⁹Ceara Donnelley en William D. Hartung, "New Numbers: The Price of Freedom in Iraq and Power in Washington", August 2003, ARMS TRADE RESOURCE CENTRE, World Policy Institute, <http://www.worldpolicy.org/projects/arms/updates/081203.html>

⁵⁰Zie bijvoorbeeld hun folder over "Boeing Space and Communications"

⁵¹Website van het bedrijf: www.eads.com

⁵²Uitgebreide informatie over EADS vindt u in een dossier van de ethische aandeelhouders van EADS: "Kritisch EADS-aandeelhoudersrapport 2002", http://www.vredesactie.be/html/kritisch_aandeelhoudersrapport.pdf

⁵³"The Customers: An Alliance for Peace in Liberty", EADS website <http://www.eads.net/eads/en/index.htm?xml/en/businet/defence/milair/security/customers/customers.xml&defence>

⁵⁴Informatie over de verschillende contracten vindt u op de website van EADS, www.eads.net

⁵⁵"The Eurofighter Consortium is seeking to target up to 50% of the total export market estimated at 800 aircraft over the next 30 years and worth in excess of Euro 50 billion.", Reference document EADS 2001, p. 54, <http://www.finance.eads.net/docrefuk01.pdf>

om de wereldwijde verspreiding van technologisch geavanceerde wapensystemen te bevorderen, waardoor bestaande gewelddadige conflicten kunnen voortduren en het toneel wordt voorbereid voor toekomstige conflicten tussen staten.

EADS heeft ook een Belgische tak. Op 2 mei 2002 werd immers de overname bekend gemaakt van Siemens Oostkamp door EADS⁵⁶. Oostkamp was al jaren een leverancier voor EADS (onder andere voor onderdelen van de Eurofighter/Typhoon). Oostkamp behoort nu tot de afdeling System & Defense Electronics van EADS.

General Dynamics⁵⁷ is een Amerikaanse multinational met een belangrijke marktpositie in luchtvaart, land- en amfibievoertuigen, gevechtsvliegtuigen, missiekritieke informatiesystemen en –technologieën, scheepsbouw (inclusief kernonderzeeërs), maritieme systemen en munitie. Hun activiteiten zijn voor 63% militair.

General Dynamics is de grootste leverancier van oorlogsschepen voor de Verenigde Staten.⁵⁸ Zonder de schepen van General Dynamics geen Golfoorlog.⁵⁹

General Dynamics heeft goede banden met de administratie van Bush. Gordon R. England, ex vice-president van General Dynamics, werd door Bush benoemd als Secretary van de US-Navy.⁶⁰

Lockheed Martin⁶¹ is niet alleen de grootste wapenproducent ter wereld, het is ook de voornaamste leverancier van wapens aan het Pentagon, en het grootste wapenexporterende bedrijf ter wereld⁶². Het bedrijf zelf rapporteert dat 80% van de omzet bestemd is voor het VS Departement van Defensie en andere federale agentschappen. In 2002 steeg de waarde van VS-contracten - dankzij de oorlogsdreiging tegen Irak - tot 17 miljard dollar tegenover 14,7 miljard in 2001. Nog eens 2 miljard dollar kreeg het bedrijf in 2002 voor de ontwikkeling van nieuwe kernwapens. Lockheed Martin produceert kernwapens, wapens met verarmd uranium, F-16's en andere gevechtsvliegtuigen,....

De F-117 stealth bommenwerpers maakten deel uit van het openings salvo van de Operatie 'Iraqi Freedom' in maart 2003. Een ander wapensysteem van Lockheed Martin, de Paveway II Bomb, geleid naar zijn doel door sensoren zag zijn eerste wijdverspreid gebruik tijdens dezelfde oorlog.

Lockheed Martin speelde bovendien een belangrijke rol achter de schermen voor steun voor een oorlog tegen Irak. In 2002 werd de Coalitie voor de bevrijding van Irak gevormd met de steun van de administratie van Bush. De ex-vice voorzitter van Lockheed Martin, Bruce Jackson, werd voorzitter van de Coalitie. De groep promoveerde president Bush's plannen voor een oorlog tegen Irak. Diezelfde Jackson hielp ook bij het opstellen van het statement van de Vilnius 10; tien Centraal- en Oost-Europese staten - het zogenaamde Nieuwe Europa - die Bush steunden in de aanloop naar de oorlog tegen Irak. De splijtzwam tussen het 'Oude' Europa (Duitsland en Frankrijk) en het 'Nieuwe'

⁵⁶"EADS strengthens defence business", EADS persbericht, 2 mei 2002, http://www.eads.net/eads/es/index.htm?xml/es/press/archiv/eads2002/defence/sysde/20020502_siemens_e.xml&press

⁵⁷De website van het bedrijf: www.generaldynamics.com

⁵⁸Zo staat het letterlijk op hun website <http://www.generaldynamics.com/overview/marine/default.htm>

⁵⁹De lijst van ingezette boten in de oorlog tegen Irak vindt u op de website van Global Security: <http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraq-2002-weapons.htm> De Cg-47, DDG-51, FFG-7 en SSN-688 zijn voorbeelden van types schepen die door Bath Iron Works en Electric Boat Company, twee dochterbedrijven van General Dynamics, zijn gemaakt en ingezet.

⁶⁰William D. Hartung, Jonathan Reingold: "About Face: The Role of the Arms Lobby in the Bush Administration's Radical Reversal of Two Decades of U.S. Nuclear Policy", A World Policy Institute Special Report, May 2002, <http://worldpolicy.org/projects/arms/reports/reportaboutface.html>

⁶¹De website van het bedrijf: www.lockheedmartin.com

⁶²De informatie over Lockheed Martin komt hoofdzakelijk uit de update van het Arms Trade Resource Centre van 16 mei 2003, "LOCKHEED MARTIN: MEGA-MERCHANT OF DEATH", <http://www.worldpolicy.org/projects/arms/updates/051603.html#1> en het artikel van Ceara Donnelly and William D. Hartung, "New Numbers: The Price of Freedom in Iraq and Power in Washington", August 2003, Arms Trade Resource Centre, <http://www.worldpolicy.org/projects/arms/updates/081203.html>

Europa hielp Bush om steun te verwerven voor zijn oorlog tegen Irak. De vrouw van vice President Dick Cheney is dan weer lid van de Raad van Bestuur van Lockheed Martin geweest.

De contacten tussen het bedrijf en de regering Bush heeft Lockheed Martin geen windeieren gelegd. In Maart 2003, toen het bommen regende in Irak, verwierf het bedrijf een contract voor de productie van Paveway II GBU-12 en -16 Laser geleide bommen voor een waarde van 106,6 miljoen dollar. Nog dezelfde maand kreeg een bedrijf een contract van 4 miljard dollar voor de levering van C130J Super Hercules Aircraft transportvliegtuigen.

Lockheed Martin is wereldwijd present door zijn verkoop van F-16's. Niet minder dan 3000 stuks werden geëxporteerd over heel de wereld sinds zijn ontwikkeling. Ook België kocht de F-16, die onder licentie geproduceerd werden door het Belgische bedrijf SABCA. De Belgische piloten worden opgeleid om met de F-16's kernwapens te droppen. Lockheed Martin is ook de producent van Hellfire raketten en een versie van de Patriot raketten. Deze laatste moeten inkomende raketten vernietigen door erop in te beuken. Ook de bunker busters en de C-130 transportvliegtuigen zijn Lockheed Martin producten.

In 2001 won Lockheed Martin het grootste wapencontract in de geschiedenis, namelijk de ontwikkeling van de Joint Strike Fighter (JSF-gevechtsvliegtuig). Het ontwikkelingscontract heeft een waarde van 19 miljard dollar. Het totale JSF-programma heeft een waarde van 200 miljard dollar.

Northrop Grumman⁶³ is het best bekend als producent van de B2 bommenwerper, de F14 straaljager en de onbemande Global Hawk, allen zijn gebruikt in de oorlog tegen Afganistan en Irak⁶⁴. Ook het AWACS systeem - dit is een controlecentrum en een reuze radar gemonteerd op een Boeing 707 - is een product van Northrop Grumman. Het doet dienst als zenuwcentrum in de lucht tijdens luchtaanvallen. De ALQ-15 stoorzenders van dit bedrijf moeten dan weer vliegtuigen beschermen voor vijandelijke radar-geleide raketaanvallen.

Net als Lockheed Martin, heeft ook Northrop Grumman prima contacten met de Amerikaanse overheden. De Secretaris van de luchtmacht James Roche was vroeger baas van Northrop Grumman Electronics Systems. In de functie van Secretaris vraagt Roche expliciet om meer geld te spenderen aan Northrop Grumman's AWACS-vliegtuigen. Barry Watts, die de invloedrijke denktank van Northrop Grumman leidde, dirigeert nu het 'Office of Program Analysis and Evaluation' van het Pentagon.

Niemand minder dan Paul Wolfowitz, de Amerikaanse vice-minister van defensie, is adviseur voor het bedrijf.

Raytheon⁶⁵ is een bedrijf dat reeds 80 jaar actief is op de militaire markt. Hun wapens zijn dan ook betrokken geweest in alle grote Amerikaanse conflicten van de 20e eeuw⁶⁶. Raytheon is momenteel de 4e leverancier van wapentuig aan de VS-overheid. Raytheon kreeg massaal veel publiciteit door de inzet van hun Patriot raketten die de Iraakse scuds tijdens de Golfoorlog van 1991 moesten onderscheppen.

⁶³ Website van het bedrijf: www.northropgrumman.com

⁶⁴ De informatie over Northrop Grumman komt hoofdzakelijk uit de update van het Arms Trade Resource Centre van 26 februari 2002: "Military Merger Madness: Northrop Grumman on the Prowl", <http://www.worldpolicy.org/projects/arms/updates/022602.html>. De informatie over ingezette vliegtuigen in de oorlog tegen Irak vindt u op de website van Global Security <http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraq-2002-weapons.htm>

⁶⁵ Website van het bedrijf: www.raytheon.com

⁶⁶ De informatie over Raytheon komt hoofdzakelijk uit het artikel van Ceara Donnelley and William D. Hartung, "New Numbers: The Price of Freedom in Iraq and Power in Washington", August 2003, Arms Trade Resource Centre, <http://www.worldpolicy.org/projects/arms/updates/081203.html>

De Tomahawk is een kruisraket, geproduceerd door de Amerikaanse wapengigant Raytheon, die kan uitgerust worden met een nucleaire lading. Het Belgische bedrijf Barco produceert beeldschermen die een onderdeel zijn van het Digital Imagery Workstation Suite dat voor de missieplanning van de Tomahawk-kruisraketten zorgt.

Raytheon is ook producent van de Tomahawk raketten (zie ook Barco). Meer dan 300 stuks werden in 1991 tegen Irak ingezet. Sinds 1991 werden meer dan 1000 Tomahawks afgevuurd. Elk Tomahawk kost tussen de 600.000 en 1 miljoen dollar.

Raytheon produceert nog een heleboel andere raketten, bommen, radars en surveillance-systemen. Al deze wapens vinden hun weg naar landen zoals Israël, Egypte, Saoedi-Arabië, Turkije en Zuid-Korea.

In hun gamma vinden we ook wapens met verarmd uranium (o.a. bunker buster), clusterbommen, mavericks (raketten voor gevechtsvliegtuigen), radar- en richtsystemen, 'missile defense systems', ...

Thales⁶⁷

Thomson-CSF veranderde in december 2000 van naam en kreeg sindsdien de naam van de Griekse filosoof Thales⁶⁸. Deze in hoofdzaak Franse multinational - geprivatiseerd in 1998⁶⁹ - haalt ongeveer 80% van zijn verkoop in de militaire en veiligheidssector. Thales produceert vooral hoogtechnologisch defensiemateriaal. Zo werkt het bedrijf bijvoorbeeld voor het Britse FIST programma (Future Integrated Soldier Technology) en het Franse FELIN (Fantassins à Equipements et Liaisons Intégrés) programma. Beide programma's werken aan de soldaat van de toekomst, uitgerust met robuuste minibeeldschermen ingewerkt in de helm, voice control en camera's op de loop van het geweer verbonden met het beeldscherm. Dit alles moet de soldaat van de toekomst bijvoorbeeld de kans geven om het hoekje te kunnen schieten zonder zelf geraakt te worden. Thales levert ook electronica voor allerhande projectielen/raketten en bouwt bepaalde raketten ook zelf. Het dochterbedrijf Thales Air Defence gaat er prat op meer dan 70.000 raketten geproduceerd te hebben voor zowat 60 verschillende legers. En het bedrijf bouwt fregatten, vliegdekschepen en andere oorlogsschepen, en voert deze onder andere uit naar Saoedi-Arabië en Taiwan. Dat laatste contract kon alleen doorgaan door het betalen van smeergelden. Onder andere de voormalige Franse Minister van Buitenlandse Zaken, Ronald Dumas, werd in mei 2001 veroordeeld voor het ontvangen van smeergeld. In januari 2003 werd hij in beroep vrijgesproken bij gebrek aan bewijzen. Zijn toenmalige maitresse en de ex-voorzitter van Elf, Loik Le Floch-Prigent, werden wel veroordeeld⁷⁰.

⁶⁷ De website van het bedrijf: www.thalesgroup.com

⁶⁸ De meeste informatie over Thales komt van de website van het bedrijf, meer bepaald van het Annual Report 2002, http://www.thalesgroup.com/all/pdf/Thales_2002_UK.pdf

⁶⁹ De Franse staat heeft nog ongeveer één derde van de aandelen

⁷⁰ "Ex-minister's sleaze conviction overturned", *The Guardian*, 30 January 2003, <http://www.guardian.co.uk/france/story/0,11882,884977,00.html>

2.3.2. Bespreking van de financiële links

Onderstaande tabel geeft aan hoeveel aandelen de diverse bankgroepen bezitten van de diverse internationale wapenproducenten. In de tweede tabel wordt aangegeven hoeveel dollars deze beleggingen vertegenwoordigen.⁷¹

Belgische banken: Aantal aandelen in militaire bedrijven

Bedrijf	AXA Groep	Dexia Groep	Fortis Groep	ING	KBC Groep	Totaal	%
ATK (Alliant Techsystems)	1.772.227	0	0	171.212	8.650	1.952.089	5,08%
BAE Systems	36.214.764	3.349.032	4.146.180	25.382.222	3.165.358	72.257.556	2,36%
Boeing	8.476.241	179.888	41.946	1.299.160	206.737	10.203.972	1,28%
EADS	163.531	347.072	405.245	53.780	34.052	1.003.680	0,12%
General Dynamics	1.504.254	90.837	37.688	1.446.179	51.546	3.130.504	1,44%
Lockheed Martin	8.432.803	71.855	2.919	1.085.666	133.075	9.726.318	2,14%
Northrop Grumman	751.076	9.112	1.506	532.516	5.403	1.299.613	0,71%
Raytheon	2.012.554	115.436	6.627	209.251	94.469	2.438.337	0,60%
Thales	479.200	519.330	255.839	57.500	25.720	1.337.589	0,78%

Het gezamenlijke belang van de vijf Belgische bankgroepen in deze negen militaire bedrijven varieert van 0,12% (EADS) tot 5,08% (ATK).

Belgische banken: Waarde van militaire beleggingen (in \$)

Bedrijf	AXA Groep	Dexia Groep	Fortis Groep	ING	KBC Groep	Totaal
ATK (Alliant Techsystems)	95.204.034	0	0	9.202.645	464.938	104.871.617
BAE Systems	77.600.531	7.124.863	8.820.748	53.999.144	9.018.243	156.563.529
Boeing	231.345.260	4.993.691	1.164.421	36.064.682	5.739.019	279.307.073
EADS	1.499.724	3.166.883	3.697.686	490.719	310.710	9.165.722
General Dynamics	93.636.421	5.690.030	2.360.776	90.588.653	3.228.841	195.504.721
Lockheed Martin	422.151.227	3.610.714	146.680	54.554.717	6.687.019	487.150.357
Northrop Grumman	66.715.346	813.610	134.471	47.548.354	482.434	115.694.215
Raytheon	60.322.592	3.485.013	200.069	6.317.288	2.851.824	73.176.786
Thales	12.545.405	13.592.180	6.695.954	1.504.920	673.157	35.011.616
	1.061.020.540	42.476.984	23.220.805	300.271.122	29.456.185	1.456.445.636

De totale waarde van de beleggingen van de vijf grootste in België aanwezige bankgroepen in deze negen militaire bedrijven bedraagt bijna 1,5 miljard US dollar. De AXA Groep neemt hiervan meer

⁷¹ shareworld databank, bezocht in april 2003

dan tweederde voor zijn rekening en de **ING** Groep ruim 20 procent. De waarde van de militaire beleggingen van de andere drie groepen is veel bescheidener.

De vijf onderzochte bankgroepen hebben dan ook geen problemen met de activiteiten van deze grote oorlogsmachines. Gevechtsvliegtuigen, bommen, lanceerinstallaties, bommenwerpers, gevechtshelikopters, kernbommen, tanks, grote communicatiesystemen, ..., je kan het niet bedenken of deze bedrijven maken het. Vele van deze bedrijven staan via lobbying, politieke steun aan presidentskandidaten, en andere adviespraktijken bovendien aan de wieg van de Amerikaanse militarisering van het buitenlandbeleid.

Onbegonnen werk om te tellen hoeveel slachtoffers er jaarlijks sterven of verminkt geraken dankzij dit moorddadige oorlogstuig.

Onze banken zien er duidelijk geen graten in. Als de defensie-industrie goed boert, dan pikken zij er graag een graantje van mee door te beleggen in aandelen van die bedrijven. No problem!

Hoofdstuk 3

Het militaire profiel van de banken

In het voorjaar van 2003 werden alle vijf de grootbanken door Netwerk Vlaanderen aangeschreven met de vraag meer details te geven over het financierings- en beleggingsbeleid van de bank aangaande wapenproducenten. Vier van de vijf aangeschreven banken gaven ondertussen antwoord. Ondanks verder aandringen van Netwerk Vlaanderen verkiest AXA tot nu toe onze vragen niet te beantwoorden.

In dit hoofdstuk zetten wij van de 'big five' even alles op een rijtje: hun antwoord op onze vragen en hun externe communicatie rond 'duurzaam ondernemen' in confrontatie met de feiten, nl. de financiële linken die wij vonden met wapenproducenten.

Eén conclusie kan nu al getrokken worden. Geen enkele van deze banken heeft bezwaren tegen zaken doen met wapenproducenten. De feiten die wij aan het licht brengen, bewijzen dit, maar zijn ook slechts exemplarisch voor de houding van deze en andere banken t.a.v. de militaire industrie. Er bestaat in de banksector geen enkele schroom en/of terughoudendheid t.a.v. het financieren van het militair-industrieel complex.

De wapenwetten als ideale schuilkelder

Vele banken steken zich weg achter de verschillende wapenwetten en nemen een houding aan van 'wij financieren geen bedrijven die de wet overtreden'.

Los van het feit of de banken deze bewering hard kunnen maken, willen we toch de aandacht vestigen op het volgende.

Ethiek gaat natuurlijk verder dan legaliteit. Ethiek gaat over keuzes maken. Ben ik bereid te investeren in bepaalde praktijken, ook al zijn ze legaal?

Wapenwetten zijn bovendien niet altijd heel erg sluitend of worden niet altijd heel nauwkeurig uitgevoerd. Twee voorbeelden:

- Zo staat er in de Belgische wapenwet o.a. dat de uitvoer niet kan als "de uitvoer bijdraagt tot een duidelijk risico dat het ontvangende land het bedoelde materieel voor agressie jegens een ander land gebruikt ...."⁷² Hoe kan het dan dat de Belgische regeringen wapenexportvergunningen naar de USA blijven afleveren?
- In de jaren '90 haalde OIP het nieuws omdat zij warmtebeeldcamera's naar Irak hadden uitgevoerd met een Belgische exportvergunning. Het Amerikaanse leger stuitte in haar eerste Golfoorlog op deze camera's. In die camera's zaten echter Amerikaanse onderdelen. Hiermee had OIP dan ook de Amerikaanse wapenwet overtreden. De misstap van OIP kostte het moederbedrijf DELFT Instruments in 1992 een boete van 33 miljoen dollar, te betalen als minnelijke schikking aan de Amerikaanse overheid⁷³.

⁷² <http://www.dekamer.be/FLWB/pdf/50/2083/50K2083008.pdf>

⁷³ *Financieel-Economische Tijd*, 17 juli 1992

3.1. Fortis

The advertisement features a dark background with the headline "Wapens zijn ook ons vak" in large white letters. Below the headline is a tilted box containing the text "Met medeweten van uw bank". At the bottom, there is a logo for "MORTIS TANK" consisting of a cluster of grey squares and circles. To the right of the logo, the text "MORTIS TANK" is written in a bold, sans-serif font. At the very bottom, there is a small logo for "mijn geld. goed geweten?" and the text "Ook Fortis belegt in de wapenindustrie. Info: www.mijngeldgoedgeweten.be". On the right side of the advertisement, there is vertical text: "“Zijn Geld Goed Geweten” is een campagne van Netwerk Vlaanderen vzw. © 2003 Netwerk Vlaanderen vzw. Voortgangstraat 233A, 1000 Brussel".

Fortis aan het woord: weinig vertrouwen in zichzelf

Fortis beweert een *"uiterst restrictief en voorzichtig beleid"* te voeren aangaande financieringen van wapenproducenten.

Zij leggen de nadruk op het feit dat zij niets wensen te financieren dat illegaal is. De leidraad hierbij is *"nationale en supranationale wetgeving zowel met betrekking tot productie van en handel in wapens, maar ook wat betreft in-, uit- en doorvoer."*

Wanneer zij *"zeldzaam"* eens een aanvraag krijgen van een wapenproducent, wordt *"dit dossier met grote omzichtigheid behandeld, rekening houdend met onder meer de moraliteit van de aanvrager en de noodzakelijke expertadviezen"*.⁷⁴

Noemenswaardig is ook het antwoord dat ze in 2003 stuurden op onze algemene vraag (niet specifiek over wapens) of ze duurzaamheidscriteria gebruiken, of ethische gedragscodes ondertekend hebben, ... : *"Fortis Bank is very aware of its corporate social responsibility. A Policy Paper called*

⁷⁴ Antwoord van Fortis Bank aan Netwerk Vlaanderen in brief van 16 juni 2003

*'Normal, forbidden, exclusive and reserved matters', applying globally, is reflecting this concern. The forbidden matters mainly include activities Fortis Bank refuses to provide financing to, since it considers them to be non ethical. This is a purely internal document though. As a rule, there is no outward communication of our credit policy. It is quite sensitive to disclose aspects of our forbidden matters mainly in an 'open statement'. What would happen for instance if someone considers that Fortis Bank has not been consistent with its declared policy in a particular case? Could it end up then with articles in the press damaging Fortis' image?'*⁷⁵ Kortom, Fortis beweert wel regels te hebben die bepalen welke praktijken ze om ethische redenen niet willen financieren. Maar ze willen deze regels niet openbaar maken, want dan zou een overtreding van deze regels wel eens voor negatieve pers aandacht kunnen zorgen. En dat is natuurlijk niet goed voor het imago van Fortis. Fortis gaat er dus blijkbaar vanuit dat ze haar eigen regels overtreedt. Dat belooft.

De feiten

(voor de bronvermelding verwijzen we naar de bewijsvoering en bronvermelding in hoofdstuk 2)

- Fortis heeft in het kader van een bankensyndicaat aan Mecar een kredietfaciliteit geleverd van 10.65 miljoen \$. Fortis levert hiermee een belangrijke financiële inbreng voor Mecar. Mecar is een 100% wapenproducent en heeft deze kredietfaciliteit hard nodig om haar stevige groei verder te kunnen zetten.
- Fortis heeft nog een hypothecaire lening lopen aan Mecar. De lening was indertijd verleend voor het bouwen van de wapenfabrieken en administratieve gebouwen van Mecar. Eind 2002 moet hier nog een klein miljoen \$ van terugbetaald worden aan Fortis.
- Fortis heeft ook een participatie in Barco van 0.65% ('straatwaarde' op 31/12/02: 4.031.950 EURO).
- Fortis is tevens huisbankier van FN Herstal, een ander paradepaardje van de Belgische wapenindustrie.⁷⁶
- Verder heeft Fortis ook aandelenpakketten van 8 van de 9 internationale wapenproducenten. De totale waarde van de door de Fortis Groep beheerde beleggingen in deze negen militaire bedrijven is 23,2 miljoen \$.

Fortis Groep : aandelen in militaire bedrijven

Bedrijf	Aandelenbezit	Deelneming	Waarde (US\$)
ATK (Alliant Techsystems)	0	0.00%	0
BAE Systems	4.146.180	0.14%	8.820.748
Boeing	41.946	0.01%	1.164.421
EADS	405.245	0.05%	3.679.686
General Dynamics	37.688	0.02%	2.360.776
Lockheed Martin	2.919	0.00%	146.680
Northrop Grumman	1.506	0.00%	134.471
Raytheon	6.627	0.00%	200.069
Thales	255.839	0.15%	6.695.954
Totaal			23.220.805

Conclusie

Fortis heeft geen problemen met het financieren van en beleggen in wapenproducenten.

⁷⁵ antwoord van Fortis Bank aan Netwerk Vlaanderen per brief van 16 juni 2003

⁷⁶ kredietrapport van FN Herstal SA, Graydon NV, Brussel, 30 april 2003

3.2. ING

BELEG IN WAPENINDUSTRIE

Bescherm vandaag
uw levenspeil van morgen.

BEWAPEN **ING**
te ver durven gaan

BANK VERZEKERINGEN

Ook ING belegt in de wapenindustrie. Info: www.mijngeldgoedgeweten.be

mijn geld.
goed geweten?

ING aan het woord: een bank moet wapenbedrijven financieren!

Jean-Marie Moitroux, de Director Corporate Information, antwoordt per e-mail namens ING Belgium. ING stelt dat het "de overheid is die het kader schept waarbinnen de bankfunctie moet uitgeoefend worden". ING stelt vast "dat de regering haar

goedkeuring verleent aan wapenproductie en, onder bepaalde voorwaarden, aan de export ervan". ING wil zich in deze discussie zeker niet mengen.

ING gaat zelfs nog een stap verder. Banken hebben volgens ING een opdracht te vervullen, nl. zij "dienen de spaartegoeden te leiden naar de privé-personen, de ondernemingen, de openbare besturen die deze tegoeden zullen gebruiken om goederen en diensten te produceren, tot algemeen welzijn van de maatschappij." En aangezien de overheid de wapenproductie goedkeurt, moet ING deze bedrijven wel financieren. De mening van ING omtrent wapenproductie doet er dus niet toe. We citeren: "Onafhankelijk de opinie die de bank zou kunnen hebben, zal de bank haar medewerking verlenen aan de onderneming die aan de normen voor kredietverlening voldoet."

ING heeft dus geen mening, correctie: heeft wel een mening, maar mag hier geen rekening mee houden. De staat heeft haar immers de opdracht gegeven "de expansie van de natuurlijke rijkdom te bevorderen." En aangezien de staat daar ook wapenproductie onder begrijpt, moet ING de wapenindustrie wel financieren.⁷⁷

⁷⁷ antwoord van ING aan Netwerk Vlaanderen per e-mail van 15 mei 2003

Wat wij ons afvragen is waarom ING in haar jaarverslagen dan zoveel woorden vuil maakt aan het begrip duurzaam ondernemen. Als ING toch geen rekening kan houden met haar eigen meningen, hoe moeten we dan volgende zinsneden begrijpen:

"Integriteit en hoogstaande ethische normen gelden als uitgangspunt bij alle zakelijke transacties van ING". (uit de ING Business Principles)

"ING verwacht dat al haar medewerkers zich houden aan de geldende wet- en regelgeving. Bovendien worden ING-medewerkers geacht geen zaken te doen met personen, bedrijven of instellingen, indien deze zaken verband houden met activiteiten die verboden zijn of als onethisch kunnen worden beschouwd."(uit de ING Business Principles)

"Betrokkenheid bij bedrijfsactiviteiten die vanuit een ecologisch, sociaal of ethisch perspectief niet duurzaam zijn, kan de reputatie van ING schaden en de publieke opinie beïnvloeden." "De sectoren waarvoor de CSR-statements⁷⁸ zullen gelden, zijn bijvoorbeeld landbouw, defensie, milieufinanciering, gokken, genetische manipulatie, natuurlijke hulpbronnen en opwekking van electriciteit." (uit het ING-jaarverslag van 2001)

Laat ons het zo stellen: ethische normen, niet betrokken raken bij onethische activiteiten, ... Het zijn allemaal mooie woorden om in een jaarverslag te zetten, maar ze betekenen duidelijk niets in het dagelijkse beleid van de bank.

De feiten

(voor de bronvermelding verwijzen we naar de bewijsvoering en bronvermelding in hoofdstuk 2)

- ING heeft aandelenpakketten van de 9 internationale wapenproducenten uit dit rapport. De totale waarde van de door de ING Groep beheerde beleggingen in deze negen militaire bedrijven is 300,2 miljoen \$.
- Van de vijf onderzochte banken heeft ING na AXA het zwaarst belegd in de waardepapieren van deze bedrijven.

ING Groep : aandelen in militaire bedrijven

Bedrijf	Aandelenbezit	Deelneming	Waarde (US\$)
ATK (Alliant Techsystems)	171.212	0,45%	9.202.645
BAE Systems	25.382.222	0,83%	53.999.144
Boeing	1.299.160	0,16%	36.064.682
EADS	53.780	0,01%	490.719
General Dynamics	1.446.179	0,66%	90.588.653
Lockheed Martin	1.085.666	0,24%	54.554.717
Northrop Grumman	532.516	0,29%	47.548.354
Raytheon	209.251	0,05%	6.317.288
Thales	57.500	0,03%	1.504.920
Totaal			300.271.122

- ING heeft een stevig aandelenpakket van Barco in handen: 235.959 aandelen voor een waarde van 11.797.950 EURO, goed voor een participatie van 1.90% in Barco.
- ING is tevens de huisbankier van Barco

Conclusie:

ING heeft er geen problemen mee serieus te beleggen in wapenproducerende bedrijven.

⁷⁸ CSR = Corporate Social Responsibility

3.3. Dexia

Gevaarlijk wapentuig

Maak van uw geld een geducht wapen, dankzij onze investeringen in de wapenindustrie.

viaDixia

Ook Dexia belegt in de wapenindustrie. Info: www.mijngeldgoedgeweten.be

mijn geld. goed geweten?

*Mijn Geld Goed Geweten? is een campagne van Netwerk Vlaanderen vzw. Netwerk Vlaanderen vzw, Voorlopingsstraat 231E, 1030 Brussel

Dexia aan het woord: niks mee te maken, wij zijn de bank van de duurzame ontwikkeling

Het antwoord van Dexia op de vraag naar hun betrokkenheid bij financiering van wapenindustrie is duidelijk: "Vooreerst kan ik u bevestigen dat wij niet tussenkomen in Irak noch in bedoelde wapenindustrie."

De informatie waarover Netwerk beschikt spreekt deze uitspraak echter tegen.

Verder schermen zij er mee dat zij in 2002 de titel 'Dexia, de bank van de duurzame ontwikkeling' hebben aangenomen.⁷⁹ Zij stuurden ons ook hun verslag 'Duurzame Ontwikkeling 2002' op, een lijvige brochure, waarin echter niks vermeld staat over hun positie t.a.v. wapenindustrie.

De feiten

(voor de bronvermelding verwijzen we naar de bewijsvoering en bronvermelding in hoofdstuk 2)

- Dexia heeft een participatie in Barco van 0.71% ('straatwaarde' op 31/12/02: 4.402.400 EURO).
- Verder heeft DEXIA ook aandelenpakketten van 8 van de 9 internationale wapenproducenten. De totale waarde van de door DEXIA beheerde beleggingen in deze negen militaire bedrijven is 42,5 miljoen \$.

⁷⁹ antwoord van Dexia aan Netwerk Vlaanderen per brief van 10 juni 2003

DEXIA Groep: aandelen in militaire bedrijven

Bedrijf	Aandelenbezit	Deelneming	Waarde (US\$)
ATK (Alliant Techsystems)	0	0,00%	0
BAE Systems	3.349.032	0,11%	7.124.863
Boeing	179.888	0,02%	4.993.691
EADS	347.072	0,04%	3.166.883
General Dynamics	90.837	0,04%	5.690.030
Lockheed Martin	71.855	0,02%	3.610.714
Northrop Grumman	9.112	0,00%	813.610
Raytheon	115.436	0,03%	3.485.013
Thales	519.330	0,30%	13.592.180
Totaal			42.476.984

Varia

Anekdote: voor de complete telecommunicatie-infrastructuur van het kantorennetwerk van Dexia is EADS Telecom reeds 10 jaar de geprivilegieerde gesprekspartner en consulent. EADS – Telecom is een afdeling van het bedrijf EADS waarvan sprake in dit dossier.

Conclusie

In tegenstelling tot wat ze beweren, heeft Dexia wel banden met de wapenindustrie. Dexia heeft er duidelijk geen problemen mee te beleggen in wapenproducerende bedrijven.

3.4. KBC

KBC aan het woord: illegale wapens en landmijnen kunnen niet!

KBC antwoordt het meest concreet op onze vragen. KBC stelt "een duidelijke bedrijfspolitiek te hebben inzake financiering in brede zin van wapens en militaire producten". Zo sluit zij financiering uit van transacties die niet in overeenstemming zijn met de wetgeving. Verder sluit zij financiering uit van transacties waarvan zij oordeelt dat zij niet voldoen aan alle ethische, wettelijke en fiscale normen.

Meer bepaald sluit KBC financieringen uit van criminele of sociaal onaanvaardbare activiteiten, en hierbij vermeldt KBC duidelijk; "met inbegrip van illegale wapenhandel, munitie, militaire technologie en materiaal en de vervaardiging /handel in antipersoonsmijnen.⁸⁰

⁸⁰ antwoord van KBC aan Netwerk Vlaanderen per brief van 26 mei 2003

De feiten

(voor de bronvermelding verwijzen we naar de bewijsvoering en bronvermelding in hoofdstuk 2)

- KBC (meerbepaald de Waalse dochterbank CBC) heeft in het kader van een bankensyndicaat aan Mecar een kredietfaciliteit geleverd van 10.65 miljoen \$. Mecar is een 100% wapenproducent en heeft deze kredietfaciliteit hard nodig om haar stevige groei te kunnen verderzetten. Wat meer is, het bankensyndicaat waarvan hierboven sprake is, wordt geleid door KBC.
- KBC heeft ook een heel belangrijke participatie in Barco van 4.66% ('straatwaarde' op 31/12/02: 28.896.650 EURO).
- Verder heeft KBC ook aandelenpakketten van de 9 onderzochte internationale wapenproducenten. De totale waarde van de door KBC beheerde beleggingen in deze negen militaire bedrijven is 29.5 miljoen \$.

KBC Groep: aandelen in militaire bedrijven

Bedrijf	Aandelenbezit	Deelneming	Waarde (US\$)
ATK (Alliant Techsystems)	8.650	0,02%	464.938
BAE Systems	3.165.358	0,10%	9.018.243
Boeing	206.737	0,03%	5.739.019
EADS	34.052	0,00%	310.710
General Dynamics	51.546	0,02%	3.228.841
Lockheed Martin	133.075	0,03%	6.687.019
Northrop Grumman	5.403	0,00%	482.434
Raytheon	94.469	0,02%	2.851.824
Thales	25.720	0,01%	673.157
Totaal			29.456.185

Conclusie

KBC heeft duidelijk geen problemen met het financieren van en het beleggen in wapenproducerende bedrijven.

In de 2 Belgische onderzochte wapenbedrijven nemen ze zelfs een belangrijke financiële rol op zich.

3.5. AXA

**Het leven begint op je 40ste.
Zorg dat het niet stopt
op je 60ste.**

Beleggen in wapenindustrie:
ook u blijft niet altijd even kerngezond.

AXA

leef vol vertrouwen??

Ook AXA belegt in de wapenindustrie. Info: www.mijngeldgoedgeweten.be

mijn geld.
goed geweten?

AXA aan het woord: all is quiet on the western front!

AXA heeft het tot vandaag onnodig geacht te antwoorden op onze vragen m.b.t. hun beleid naar wapenproducenten. Hebben zij dan iets te verbergen? Het lijkt van wel.

De feiten

(voor de bronvermelding verwijzen we naar de bewijsvoering en bronvermelding in hoofdstuk 2)

- AXA heeft belangrijke aandelenpakketten van de 9 internationale wapenproducenten uit dit rapport. De totale waarde van de door AXA beheerde beleggingen in deze negen militaire bedrijven is 1,061 miljard \$.
- Van de vijf onderzochte banken heeft AXA het zwaarst belegd in de waardepapieren van deze bedrijven.

AXA Groep: aandelen in militaire bedrijven

Bedrijf	Aandelenbezit	Deelneming	Waarde (US\$)
ATK (Alliant Techsystems)	1.772.227	4,61%	95.204.034
BAE Systems	36.214.764	1,18%	77.600.531
Boeing	8.476.241	1,06%	231.345.260
EADS	163.531	0,02%	1.499.724
General Dynamics	1.504.254	0,69%	93.636.421
Lockheed Martin	8.432.803	1,86%	422.151.227
Northrop Grumman	751.076	0,41%	66.715.346
Raytheon	2.012.554	0,49%	60.322.592
Thales	479.200	0,28%	12.545.405
Totaal			1.061.020.540

Axa is ook een belangrijke aandeelhouder van ADG, de moederholding van Mecar. Axa Financial Inc. behoort tot de 10 grootste institutionele aandeelhouders van Allied Defense Group en bezat eind 2002 een belang van 2.6% in ADG ter waarde van 2.2 miljoen \$.

Conclusie

Axa heeft geen enkel probleem met beleggingen in wapenproducerende bedrijven. Van de 5 onderzochte banken zijn zij hierin absolute koploper.

Hoofdstuk 4

Not in my name! Not with my money!

4.1. De campagne-eisen

De vorige 2 hoofdstukken tonen duidelijk aan dat onze banken geen enkel probleem hebben met het financieren van of beleggen in de ontwikkeling en productie van oorlogsmateriaal.

De campagne 'Mijn geld. Goed geweten?' wil deze praktijken aan het licht brengen, en een halt toeroepen!

4.1.1. Banken moeten hun steun aan wapens stopzetten!

Het standpunt van Netwerk Vlaanderen vzw, Forum voor Vredesactie vzw en Vrede vzw laat geen twijfel bestaan: een investering in de wapenindustrie kan niet bijdragen tot een duurzame samenleving. Wij willen dat geld op een positieve manier wordt aangewend, ten voordele van mens en milieu.

Banken bedienen de geldkraan. Zij bepalen wie wel en wie niet gefinancierd wordt én aan welke voorwaarden. Op deze manier bepalen ze mee in welke richting en aan welke snelheid onze samenleving zich ontwikkelt. Ze dragen dus een belangrijke verantwoordelijkheid. Het is dan ook niet meer dan logisch dat hen gevraagd wordt financieringen te vermijden die maatschappelijke schade berokkenen.

Daarom eisen we van de banken dat zij de financieringen van wapenbedrijven stopzetten en niet meer beleggen in die bedrijven.

Om dit te bereiken zullen zij richtlijnen of gedragscodes moeten opstellen die de financiering van de militaire industrie aan banden legt.

Een aantal voorbeelden duiden aan dat het kan:

In Nederland, België en het Verenigd Koninkrijk bewijst *Triodos bank* reeds jaren dat een ethische bank die zich niet inlaat met wapenindustrie perfect kan draaien.

4.1.2. Banken moeten hun kaarten op tafel leggen!

Bovendien stellen wij dat de klant van de bank volledige duidelijkheid moet krijgen over de financieringen en beleggingen van hun bank. Uiteindelijk werken de banken met het geld van hun

klanten. De klanten hebben recht op informatie over de bestemming van dit geld.

Om dergelijke transparantie te kunnen leveren zullen banken:

- hun financieringspolitiek t.a.v. de militaire industrie moeten openbaar maken;
- de lijst van bedrijven die zij financieren of waarin zij beleggen moeten openbaar maken.

Bij *ASN Bank* in Nederland vind je op hun website en in hun jaarverslag de informatie over hun criteria voor beleggingen en financieringen, en vind je tevens een lijst van bedrijven die voldoen aan hun criteria. Er staat zelfs telkens een korte beschrijving bij van de bedrijven die aan hun criteria voldoen (inclusief een argumentatie).

In het jaaroverzicht vind je bovendien een overzicht van alle obligaties, aandelen en onderhandse leningen met de namen van de organisaties en bedrijven en het bedrag.⁸¹

Op de website van de Engelse *Co-op bank* vind je hun ethisch beleid t.a.v. wapenhandel.⁸²

4.1.3. De overheid moet transparantie afdwingen

De overheid moet in staat zijn bij financiële instellingen transparantie af te dwingen voor wat betreft leningen en andere financiële steun aan bedrijven.

De overheid kan ter zake volgende maatregelen nemen:

- de gegevens die momenteel beschikbaar zijn in de Centrale voor Kredieten aan Ondernemingen (CKO) van de Nationale Bank van België openbaar maken.
- wettelijk verplichten om financieringen in 'maatschappelijk ter discussie staande praktijken' publiek bekend te maken⁸³.
- gelijkaardige infoverplichtingen uitwerken voor pensioenfondsen en (levens)verzekeringen, als deze die er zijn voor instellingen voor collectieve beleggingen⁸⁴ ;
- financiële instellingen verplichten te rapporteren over de sociale en milieucomponenten van hun investeringspolitiek;
- experimenten financieren waarbij dergelijke rapportering uitgewerkt wordt met NGO's...;
- discretieplicht duidelijker afbakenen en bepalen dat deze niet van toepassing is voor rechtspersonen mbt naam, uitstaand bedrag, vorm (kredieten/aandelen) en looptijd.
- Financiële instellingen verplichten een clause op te nemen in elk kredietcontract voor rechtspersonen dat de bank zich het recht voorbehoudt (bepaalde) gegevens publiek te maken (naam, bedrag, vorm en looptijd).

4.2. Actiemiddelen voor bankklanten

Wil je als klant ook de druk opvoeren bij de banken om deze financieringen stop te zetten, dan kan dat. Je kan dit doen door te kiezen voor één van de duurzame financiële producten op de markt. Maar je kan nog meer doen: door actief de campagne 'Mijn geld. Goed geweten?' te ondersteunen, kunnen wij de banken met nog meer kracht onder druk zetten.

⁸¹ www.asnbank.nl en *ASN Bank jaarverslag 2002*

⁸² http://www.co-operativebank.co.uk/ethics/ethicalpolicy_policy_revised_armstrade.html

⁸³ *In Italië werd in de jaren '90 de wet n° 185 van kracht waardoor het Italiaanse Parlement jaarlijks gedetailleerde informatie kreeg over de wapenexporten (inclusief welke banken betrokken waren). Deze wet is de laatste jaren (onder de Berlusconi-regering) al serieus afgezwakt.*

⁸⁴ *de instellingen voor collectieve beleggingen moeten halfjaarlijks een verslag presenteren aan hun klanten met daarin een zicht op de portefeuille: welke aandelen, obligaties, ... heeft het fonds in bezit.*

4.2.1. Kiezen voor de duurzame financiële producten

Er zijn in België reeds voldoende ethische spaar- en beleggingsmogelijkheden op de markt. Het betreft hier bankproducten die je garanderen dat bepaalde activiteiten (bv. wapenindustrie) niet gefinancierd worden met je geld, of dat bepaalde sectoren net wel gefinancierd worden.

In hoofdstuk 5 nemen we deze producten eens onder de loupe, en gaan we na in welke mate deze producten je garanderen dat je geld niet gebruikt wordt voor de wapenindustrie. Deze informatie, maar ook een algemenere evaluatie van duurzame spaar- en beleggingsproducten, vind je ook terug op onze website <http://duurzaam.netwerk-vlaanderen.be>

4.2.2. Onze campagne ondersteunen

Kiezen voor zo'n duurzaam spaar- of beleggingsproduct is een belangrijke stap. Een bewuste keuze dat met jouw geld niet om het even wat mag gefinancierd worden. Als je de bankwereld verder op haar verantwoordelijkheid wil wijzen, kan je onze campagne 'Mijn geld. Goed geweten?' op verschillende manieren ondersteunen.

- Op 5 november 2003 om 19 uur word je zeker verwacht op de Kouter in Gent. Daar gaat onze campagne officieel van start. Met muziek, feest, video, een klankbombardement en veel meer, laten we bij de bankwereld van ons horen.
- Je kan ook onze nieuwjaarsbrief aan de banken ondertekenen en zo onze eisen kracht bijzetten.
- Verder kan je mee helpen campagnemateriaal te verspreiden.
- Natuurlijk kan je onze campagne ook financieel ondersteunen door een bedrag te storten op rekeningnummer 001-1353313-45 met vermelding 'Mijn geld. Goed geweten?'.

Alle informatie vind je op onze website www.mijngeldgoedgeweten.be. Wil je regelmatig en snel op de hoogte gehouden worden, kan je je daar ook gratis abonneren op ons e-zine.

Hoofdstuk 5

Vredevol Bankieren in België?

Wat als je zeker wil zijn dat je bank je geld niet gebruikt ter financiering van de wapenindustrie?

In de vorige hoofdstukken werd al duidelijk bewezen dat je bij de 'klassieke bankiers' niet aan het juiste adres bent.

Of toch? De laatste jaren zijn er heel wat ethische spaar- en beleggingsproducten op de markt gebracht. Bieden deze producten dan wel de nodige garanties?

Netwerk Vlaanderen ging op onderzoek uit, en zag dat het antwoord niet éénduidig was. Maar er zijn wel mogelijkheden voor wie bewust en wapenvrij met zijn geld wil omgaan. Hieronder bespreken we per producttype, in hoeverre uw geld 'veilig' zit.⁸⁵

5.1. Duurzaam sparen

Als u kiest voor één van onderstaande duurzame spaarproducten, kan u gerust zijn dat uw geld niet gebruikt wordt ter financiering van de wapenindustrie. Dit komt door de aanwezigheid van uitsluitingscriteria met betrekking tot wapenproductie en/of door de expliciete keuze om enkel activiteiten te financieren die niets met wapenproductie te maken hebben: welzijn, onderwijs, cultuur, gezondheidszorg, sociale huisvesting, sociale economie, ...

Concreet gaat het om de volgende producten:

- Hefboomsparen (bij Mercator Bank)⁸⁶
- Krekelsparen (bij Fortis Bank)⁸⁷
- Solidariteitssparen (bij VDK Spaarbank)⁸⁸
- Triodossparen (alle spaargelden bij Triodos Bank)⁸⁹
- Wereldsparen (bij VDK Spaarbank)⁹⁰

⁸⁵ Bij het klassiek sparen komt uw spaargeld in een globale pot terecht. De bank gebruikt uw spaargelden om de klassieke economie te financieren. Hiertoe behoort ook de wapenindustrie. Wie klassiek belegt kan kiezen voor beleggingsproducten die alleen bepaalde delen van de klassieke economie financieren : bijvoorbeeld welbepaalde sectoren, activiteiten, grondstoffen of landen. Ook wie kiest voor een beleggingsfonds dat bijvoorbeeld enkel financieringen toestaat aan de energiesector heeft geen garantie dat het betrokken bedrijf niet ook actief is in bijvoorbeeld de wapensector. Met diamanthandel worden wel eens burgeroorlogen gefinancierd. Ook overheden zijn betrokken bij wapenhandel en -productie.

⁸⁶ Samenwerkingsovereenkomst tussen Hefboom CV en HBK

⁸⁷ Avenant bij de samenwerkingsovereenkomst tussen Netwerk Vlaanderen en ASLK van 1 februari 1996

⁸⁸ Addendum bij de overeenkomst solidariteitssparen tussen Hefboom CV en VDK Spaarbank

⁸⁹ update van informatie in Gids voor ethisch sparen en beleggen van Netwerk Vlaanderen vzw

⁹⁰ update van informatie in Gids voor ethisch sparen en beleggen van Netwerk Vlaanderen vzw

Toch is er nog een onderscheid. De Triodos spaarproducten zijn extra interessant. Bij hen gaat het immers over alle spaarinlagen. De uitsluiting van financieringen aan de wapenindustrie, maakt deel uit van hun algemeen beleid. Deze uitsluiting is niet, zoals bij de andere banken, enkel van toepassing op het specifieke, duurzame spaarproduct.

Eenvoudig gezegd. Het spaargeld komt in één grote pot terecht in de bank. Bijvoorbeeld: 0.4% van het spaargeld bij Fortis België is Krekelspaargeld. Dus Fortis kan met dat percentage van haar geld niet in de wapenindustrie investeren, maar met de andere 99.6% natuurlijk wel.⁹¹ Ethisch sparen bij een klassieke bank verhoogt dus het percentage dat die bank niet kan investeren in wapenindustrie. Bij Triodos liggen de zaken anders. Triodos is geen klassieke bank die een ethisch spaarproduct op de markt brengt, maar is een ethische bank, die over de hele lijn weigert de militaire industrie te financieren. En dit dus voor alle spaargelden die haar ter beschikking gesteld worden door haar klanten⁹².

Er zijn nog twee spaarproducten op de Belgische markt die u ook vaak zal terugvinden onder de noemer 'ethisch sparen'. Het gaat hierbij om 'Ark-sparen' en 'Projectspaarboekje Vredeseilanden', beide producten van Mercator bank. Bij deze producten bestaat er geen enkele garantie dat uw geld niet in de wapenindustrie terecht komt. Met deze spaargelden financieren de betrokken banken de klassieke economie. Ze hebben geen duurzame herbeleggingscriteria. Hun 'ethisch' karakter schuilt in het feit dat de bank bovenop de normale rente ook nog een extra commissie betaalt aan sociale organisaties (het solidariteitsaspect).

5.2. Duurzaam beleggen

Wie belegt en wil vermijden dat zijn geld gebruikt wordt ter financiering van wapens kiest voor beleggingsfondsen die beleggingen in wapens expliciet uitsluiten.

Het zijn 'duurzame beleggingsfondsen'. Let wel: niet alle duurzame beleggingsfondsen sluiten financieringen van wapens uit. Bovendien zijn er aanzienlijke verschillen in de mate waarin wapenfinancieringen uitgesloten worden.⁹³

*Fondsen met positieve en negatieve criteria*⁹⁴

Indien u echt zeker wil zijn dat uw geld niet gebruikt wordt ter financiering van de wapenindustrie, zijn *fondsen met een Ethibel-label*⁹⁵ een *goede keuze*⁹⁶. Zij financieren geen 'bedrijven die inkom-

⁹¹ Krekelsparen was eind 2002 goed voor 135.118.542,65 EURO. In totaal stond er 33.442,4 Miljoen EURO op spaarboekjes bij Fortis België

⁹² Triodos Bank maakt deel uit van het financieel systeem. Dit houdt o.m. in dat ze een deel van hun gelden vastrentend moeten beleggen, dat ze rekeningen aanhouden bij klassieke banken, enz.. Hierdoor zullen ze een deel van hun gelden plaatsen in overheidsobligaties en bij andere banken. Op die manier kan het gebeuren dat een deel van uw geld, indirect (via die overheden en andere banken) toch nog voor de financiering van wapenindustrie gebruikt wordt

⁹³ Ook zij die expliciete en concrete uitsluitingscriteria hanteren laten meestal nog enkele achterpoortjes open. Afhankelijk van het fonds zijn dit: bedrijf toch opnemen omdat ze duidelijk met reconversie of alternatieven bezig zijn voor de betwiste activiteiten, activiteit toch toelaten omdat ze strikt noodzakelijk is voor onze samenleving, ... De concrete toepassing van deze achterpoortjes lijkt ons eerder beperkt, doch er is publiek geen informatie over beschikbaar.

⁹⁴ Prospectussen en web-info van de betrokken fondsen

⁹⁵ Verwar het Ethibel-label niet met een Ethibel certificering. Het Ethibel-label houdt o.a. in dat enkel geïnvesteerd wordt in effecten uit het Ethibel-register. Bedrijven die betrokken zijn bij de wapenindustrie komen daar niet in. Met een certificering daarentegen bevestigt Ethibel enkel dat een financieel product zijn duurzaamheidsbeloftes ook waarmaakt. Het zegt niets over de inhoud (o.a. m.b.t. wapens) van die belofte.

⁹⁶ AlterVision Balance Europe, Athena World Equity, BRG FUND Ethiglobal, Cordius Capital Stimulus European Quality, Dexia Sustainable (EMU, Accent Social, Europe, North Amerika USD, Pacific JPY, World Large Caps, Accent Earth), Dexia Equities L World Welfare, KBC Click Solidarity, KBC Equisafe Ethinvest 1, PAM Equities Europe Ethical, VMS Luxinter Ethifond.

sten verwerven uit wapens en producten die ontwikkeld en aangepast zijn voor toepassing in militaire operaties'. Bijvoorbeeld: raketten, geweren, granaten, mijnen, ... Producten die semi-militair zijn (uniformen, kogelvrije vesten, ...) mogen maximum 1% van de omzet uitmaken. Betrokkenheid in nog mindere mate wordt bedrijf per bedrijf bekeken ⁹⁷.

Ook de beleggingsfondsen *Triodos Values Fund* ⁹⁸ en *ING (L) Invest Sustainable Growth* ⁹⁹, kiezen er principieel voor om de wapenindustrie uit te sluiten. In de praktijk betekent dit dat bedrijven die *meer dan 5%* van hun omzet in de wapenindustrie genereren, *uitgesloten* zijn. ¹⁰⁰ Volledig waterdicht is het niet, maar de kans dat uw geld naar de wapenindustrie gaat, is zeer beperkt.

PP Euro Socially Responsible Equity Fund en *PP Global Socially Responsible Equity Fund*, 2 beleggingsfondsen aangeboden door Bank Nagelmackers 1747, worden gescreend door Morley. Hun criteria voor duurzame fondsen impliceren dat wapens uitgesloten worden. Bedrijven die wapens (incl. munitie) produceren of verkopen, alsook zij die wapens of wapenonderdelen verkopen aan militaire of onderdrukkende regimes worden uitgesloten. Maar een belangrijke kanttekening is dat bedrijven die louter *onderdelen* verkopen of *toeleveranciers* wel worden *toegelaten* mits aan een aantal bijkomende voorwaarden voldaan wordt. ¹⁰¹

Het fonds *Fortis Equity Socially Responsible Europe* kiest ook voor uitsluitingscriteria met betrekking tot wapenproductie. U heeft de zekerheid dat men *niet* investeert in producenten van (delen van) *nucleaire wapens*. Op vlak van andere wapens investeren ze niet in *producenten van volledige wapensystemen*. ¹⁰² Het kritieke punt situeert zich hier bij de toevoeging van het woord 'volledige'. Dit betekent dat bedrijven die strategische onderdelen maar geen volledige systemen produceren, niet worden uitgesloten.

Fondsen met enkel positieve criteria ¹⁰³

De bovengenoemde fondsen werken zowel met negatieve (uitsluitende) als met positieve criteria. Er zijn echter ook duurzame fondsen die *enkel met positieve criteria* werken.

Zij bieden *geen garantie* dat uw geld niet gebruikt zal worden ter financiering van de wapenindustrie. We onderscheiden twee types van positieve criteria: de sector- of themagebonden criteria (2° generatiefondsen) én criteria die een set van items m.b.t. mens, milieu en samenleving (3° en 4° generatiefondsen) onderzoeken.

Fondsen die beleggen in een specifieke sector of een specifiek thema (2° generatie-fondsen) sluiten geen sectoren uit, dus ook de wapensector niet. De bedrijven die de screening passeren hebben belangrijke activiteiten in één welbepaalde sector (bv. water). Niets sluit evenwel uit dat ze voor een deel van hun andere activiteiten toch bij de wapenindustrie betrokken zijn. Het gaat immers dikwijls om bedrijven met vele bedrijfstakken. Ook fondsen die bijvoorbeeld beleggen in bedrijven die tewerkstellingsgroei of een hoge mate van werknemersparticipatie realiseren, sluiten niet uit dat die realisaties binnen de wapenindustrie gebeuren. KBC stelt mondeling dat bij hun sector- of themagebonden fondsen rekening gehouden wordt met 'maatschappelijk ter discussie staande of repu-

⁹⁷ Informatie van website www.ethibel.org en uit intern Ethibel-document: *Evaluatierichtlijnen voor betrokkenheid van bedrijven bij wapenhandel en -productie, kernenergie en dierproeven*

⁹⁸ Triodos Advisory Services, www.triodos.be en www.triodos.nl (bezoekt september 2003)

⁹⁹ ING Investment Management, www.ingim.com (bezoekt in augustus 2003)

¹⁰⁰ Beide fondsen gaven aan dat hun uitsluitingscriteria misschien zullen wijzigen.

¹⁰¹ Morley Sustainable Future Funds, *Defence Position Paper* (april 2002), en www.morleyfm.com (bezoekt september 2003)

¹⁰² FTSE4Good, www.ftse4good.com (bezoekt september 2003)

¹⁰³ Prospectussen en web-info van de betrokken fondsen

tatiebeschadigende thema's'. Wat dat concreet inhoudt, is evenwel onduidelijk.

Ook fondsen die louter de tripple-bottom-line (people-profit-planet (ppp)) laten onderzoeken (3° en 4° generatie-fondsen) bieden geen garantie. Dergelijke screening resulteert in scores die bedrijven halen op een aantal onderzochte items.

Bij de screening die door KBC¹⁰⁴ uitgevoerd wordt, is 'betrokkenheid bij maatschappelijk ter discussie staande praktijken' (waaronder wapenhandel) één van een 20-tal te onderzoeken deelitems. Op dit deelitem zal het betrokken bedrijf slecht scoren, maar het heeft vele andere items om die slechte score te compenseren.

Duurzame fondsen die gebruik maken van de Dow Jones Sustainability Index Group (DJSIG)¹⁰⁵ beleggen in bedrijven die in hun sector het best scoren op een ppp-screening. Alle sectoren, dus ook de wapenindustrie, komen in aanmerking.

Uit een eigen onderzoek¹⁰⁶ bleek dat alle duurzame fondsen waarbij de screening uitgevoerd is door KBC en de fondsen die zich baseren op de Dow Jones Sustainability Index Group (DJSIG) geen negatieve criteria hanteren en derhalve geen degelijke garantie bieden dat uw geld niet ter financiering voor de wapenindustrie gebruikt zal worden.

De DJSIG bevat wel indexen die wapens uitsluiten. Maar producten die in dergelijke indexen investeren zijn er niet op de Belgische markt.¹⁰⁷

Slotbemerking

Tot slot vermelden we nog dat niet alle gelden van duurzame fondsen belegd worden volgens de hogervermelde duurzaamheidscriteria. Vooreerst houden de fondsen hun gelden voor een stuk (minder dan 10%) beschikbaar op niet-ethisch gescreende rekeningen. Vervolgens beleggen een aantal fondsen zowel in gescreende bedrijven als in landen. Overheden zijn meestal ook niet geheel vrij van betrokkenheid in de wapenindustrie.

Tot slot wijzen we er op dat klikfondsen¹⁰⁸ meer dan 50% van de gelden in niet-ethisch gescreende effecten beleggen. Wil u ook deze potentiële lekken naar de wapenindustrie zoveel mogelijk dicht-en? Kies dan niet voor duurzame klikfondsen of voor fondsen die ook in overheidspapier beleggen.

5.3. Duurzaam investeren

De meeste garanties heb je natuurlijk als je zelf bepaalt waar je geld naar toe gaat. Zo kan je zelf bepalen welk bedrijf, of welke organisatie jouw geld mag gebruiken. Onder investeren verstaan we dan het geven van leningen aan of het intekenen op aandelen of obligaties van een bepaalde organisatie, VZW, bedrijf, ... We zetten hier investeren eigenlijk tegenover beleggen. Bij beleggen koop en verkoop je aandelen van bedrijven met het oog op het financieel rendement dat dat genereert. Investeren daarentegen, definiëren wij als het ter beschikking stellen van je geld aan een project dat

¹⁰⁴ KBC, www.kbc.be, en publicaties *Monitor Duurzaam Beleggen, nrs 1-3, 2002/2003*

¹⁰⁵ Sustainable Asset Management, www.sam-group.com (bezocht september 2003)

¹⁰⁶ Eigen onderzoek door Netwerk Vlaanderen vzw ter actualisering van haar Gids voor ethisch sparen en beleggen

¹⁰⁷ Wel stelden we vast dat bedrijven die betrokken zijn bij de wapenhandel, in vergelijking met klassieke fondsen, relatief weinig in duurzame ppp-investeringsregisters opgenomen zijn omdat dergelijke bedrijven dikwijls slecht scoren op andere items van de screening. Ze nemen het niet zo nauw met de arbeidsvoorwaarden, het milieu en de samenleving.

¹⁰⁸ Een klikfonds is een beleggingsfonds waarbij op vooraf bepaalde tijdstippen de gerealiseerde winsten worden vast geklikt. Deze winsten zijn vanaf dan verworven, ook al daalt de waarde van een aandeel van het beleggingsfonds nadien.

je wil ondersteunen.

Indien je duurzaam wil investeren, kan je natuurlijk specifiek kiezen voor projecten met maatschappelijke of sociale doelstellingen.

Maar het spreekt vanzelf dat je zo zonder enig probleem kan vermijden dat je geld gebruikt wordt voor de wapenindustrie.

Duurzaam investeren kan je op twee manieren doen. Ten eerste op een directe manier. Wat betekent dat je rechtstreeks investeert in een project. Mogelijke voorbeelden zijn: een lening geven aan een wereldwinkel, aandeelhouder worden van een bio-bedrijf, aandeelhouder worden van een coöperatieve artisanale kaasmakerij.

Ten tweede kan je dit ook op een indirecte manier doen. Je kan je geld ook lenen of ter beschikking stellen van organisaties die zelf gespecialiseerd zijn in het financieren van duurzame economie. In Vlaanderen kom je dan terecht bij organisaties zoals Alterfin, Hefboom, Netwerk Vlaanderen, Trividend.

5.4. Conclusie

Je geld uit de klauwen van de wapenindustrie houden, is in de huidige bankwereld geen sinecure. Maar het goede nieuws is dat het kan.

Wil je een vreedevolle keuze maken met je spaar- en beleggingsgeld, dan hebben we je hier al belangrijke informatie geleverd. Meer detailinformatie vind je terug op onze website <http://duurzaam.netwerk-vlaanderen.be>

Hoofdstuk 6

Besluit

Dit onderzoek heeft duidelijk aangetoond dat de vijf onderzochte banken (AXA, Dexia, Fortis, ING en KBC) investeren in wapenbedrijven. Netwerk Vlaanderen, Forum voor Vredesactie en Vrede vzw menen dat dergelijke investeringen haaks staan op een duurzame ontwikkeling van onze samenleving. Deze organisaties eisen dan ook dat de banken dergelijke investeringen stopzetten en resoluut kiezen voor een investeringsbeleid gericht op de ondersteuning van een duurzame ontwikkeling.

Financiële instellingen leggen in deze discussie de verantwoordelijkheid dikwijls bij de klanten. Het zijn immers de klanten die moeten beslissen waarin hun geld al dan niet geïnvesteerd wordt. Maar daar wringt natuurlijk het schoentje. Want wie hierover een degelijke beslissing wil nemen, moet goed geïnformeerd zijn. En die informatie leveren, daar passen de banken duidelijk voor. Er bestaat grote onduidelijkheid over de kredietpolitiek van banken t.a.v. wapeninvesteringen. Laat staan dat banken bereid zouden zijn een lijst openbaar te maken van de bedrijven die zij financieren. Zij vragen dus een 'carte blanche' aan hun klanten.

Banken en overheid moeten dringend werk maken van meer transparantie in de financiële sector. Klanten hebben immers recht op duidelijke, eerlijke en correcte informatie.

Met de campagne 'Mijn Geld. Goed Geweten?' en dit dossier hopen wij een tipje van de sluier op te lichten, daar waar de banken liever de geheimhouding bewaren. Wij willen hiermee de klanten informeren en aanzetten om keuzes te maken, ook als het gaat om wat er gebeurt met het geld dat ze aan de banken toevertrouwen.

De massabetogingen in het voorjaar 2003 tegen de oorlog in Irak sterken ons in de overtuiging dat veel mensen niet bereid zijn om met hun geld de wapenindustrie te financieren. We zijn er dan ook van overtuigd dat financiële instellingen er alle belang bij hebben in te spelen op het groeiende consumentenbewustzijn en investeringen in controversiële sectoren zoals wapenindustrie te vermijden.

COLOFON

Auteur

Christophe Scheire (Netwerk Vlaanderen vzw)
christophe.scheire@netwerk-vlaanderen.be

Met medewerking van: Mich Crols (Forum voor Vredesactie vzw), Georges Spriet (Vrede vzw), Luc Weyn en Karl Maeckelberghe (Netwerk Vlaanderen vzw), Jan Willem Van Gelder (Profundo)

Eindredactie

Nancy Govaerts en Christophe Scheire
(Netwerk Vlaanderen vzw)

Grafische vormgeving

Anne-Mie Carpentier
amcmail@xs4all.be

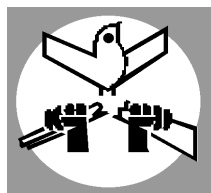
Verantwoordelijke Uitgever

Kristien Vermeersch
Netwerk Vlaanderen vzw
Vooruitgangstraat 333b9
1030 Brussel

Oktober 2003

Anders omgaan met geld. Netwerk Vlaanderen vzw promoot het anders omgaan met geld. Geld is een instrument dat - als het goed wordt aangewend - een duurzame en eerlijke samenleving kan bevorderen. Netwerk voert jaarlijks campagne met de slogan "Mijn geld. Goed geweten?" en wil zo het investeringsbeleid van de banken publiek maken en inspraak afdwingen voor de spaarder/belegger in de bestemming van zijn geld. Netwerk is een wegwijzer op de markt van ethische of duurzame spaar- en beleggingsvormen en ondersteunt en adviseert organisaties en bedrijven die mens- en milieuvriendelijk (willen) omgaan met geld.

Netwerk Vlaanderen vzw –
Vooruitgangstraat 333 b9 – 1030
Brussel – 02/201.07.70 –
www.netwerk-vlaanderen.be

Het Forum voor Vredesactie is een pacifistische vredesorganisatie. Het Forum voor Vredesactie is pluralistisch en politiek ongebonden. Het

is een campagneorganisatie die mensen in beweging brengt: Bomspotting, Trainstopping, Barco: "uw aandeel in de wapenhandel", Veiligheid: "geen kwestie van militairen", Get in Shape, ... Campagnes waarbij pacifisme in praktijk wordt omgezet.

Forum voor Vredesactie – Patriottenstraat 27 – 2600 Berchem – 03/281.68.39 – www.vredesactie.be

Vrede vzw Met zo'n naam kan je niet anders dan een vredesbeweging zijn.

Wij werken rond internationale politiek, ontwikkelingsproblematiek en vredesvraag-

stukken. Onze centrale stelling luidt: minder militaire uitgaven, meer sociale rechtvaardigheid.

Je kan onze werking samenvatten in deze vijf woorden: studie, informatie, solidariteit, actie, samenwerking. We hebben een uitleenbibliotheek, een tweemaandelijks tijdschrift, vredeschahiers. Politieke mobilisatie doen we makkelijk in samenwerkingsverbanden om op die manier de druk naar onze beleidsmensen te kunnen opvoeren. Ga maar 's kijken op www.vrede.be, daar vind je meer uitleg.

Vrede vzw - Filips Van Arteveldestraat 35 -
9000 Gent – 09/233.46.88 – www.vrede.be

*mijn geld.
goed geweten?*

Met de campagne "Mijn geld. Goed geweten?" wil Netwerk Vlaanderen samen met het Forum voor Vredesactie en Vrede vzw de financiële wereld op haar verantwoordelijkheid wijzen.

Banken werken immers met jouw geld. Ze investeren dat geld in allerlei bedrijven, ook in wapenbedrijven. We willen dat banken open kaart spelen en bekend maken welke bedrijven ze financieren. En we willen dat ze hun investeringen in de wapenindustrie stopzetten!
www.mijngeldgoedgeweten.be